

Rønholm

Under den "lokalhistoriske vækkelse", der fandt sted i Bakkebølle forud for rejsningen af mindestenen, blev Rasmus Rasmussen opmærksom på navnet "Rønnet", der var det gamle navn på en nu faldet lille skov i gårdens sydvesthjørne. Han søgte da om at måtte benytte Rønnet som slægtsnavn, men det blev afslået, da det lignede andre navne for meget. Gården skulle også have et navn, og af grundstammen i Rønnet opstod navnet "Rønholm", som nu er optaget i registret over beskyttede navne. Rasmus Rasmussen var iøvrigt en af initiativtagerne til rejsning af Bakkebølle-stenen.

Rønholm ca. 1930

Rønholm i 2019

Indhold

Oversigt over ejere og fæstere	2
Historie.....	3
Markerne på Rønholm.....	50
Udstykning, tilkøb, forpagtning m.m.....	51
Kortet viser tilliggende til "Rønholm" før og efter Motorvejsekspropriationen	53
Navneindeks.....	54

Oversigt over ejere og fæstere

1602	Anders Kimer
1666	Ole Pedersen Kimer (Bogø)
1703	Ole Pedersen Kimer (Masnedø)
1738	Lars Nielsen Stage
1761	Anders Hansen Ladefoged
1779	Niels Poulsen (Ladefoged)
1784	Margrethe Hansdatter - " - "Ladefogedenken"
1799	Peder Madsen (skøde i 1805!)
1843	Rasmus Pedersen
1874	Enken Stine Rasmus
1881	Jens Peder Rasmussen
1918	Rasmus Rasmussen
1956	Torben Rasmussen
1983	Carl Otto Lind
1998	Ib Jørgen Poulsen

Historie

"25 Juli ginge vi for Karen, bonden Anders Kimers quinde af Bachebølle. Gaff mig til sielegaffuer ett faar, hører og Skolen 1 Mark".

Sådan skrev i 1602 rektor for Vordingborg Latinskole, Petrus Jacobi Wordingius, i et "Register paa alle de Lig, som Skolebørnene haver gangett for".

Efter at Københavns Universitet blev oprettet i 1479, blev der rundt om i landet oprettet latinskoler for at forberede de studerende til studiet, der i begyndelsen udelukkende var rettet mod præstegerningen. Derfor var det også naturligt, at latinskolen sorterede under kirken, men da der de første par hundrede år ikke var nogen særlig indtægt, der skulle dække skolens drift og elevernes fornødenheder, var man meget afhængig af frivillige gaver, bl.a. ovennævnte "ligpenge", som var godtgørelse for lærerens og disciplenes sang ved begravelser.

At det ikke var store indtægter, ser vi andre steder i "Registret", f.eks: - bekom vi derfor 2 gamle sengeklæder, som lidet duer," eller - - 1 daller for alle tre parter och iche heller meer". Ja, da "Stoderkongen Peder Jude froes ihiel uden for byen", var der ganske enkelt ikke nogen til at betale for sangen.

For at bedre forholdene blev der så senere tillagt skolen tiende, og kirkens og skolens ydelse ved begravelser blev sat i forhold til de pårørendes evne og vilje til at betale. Ind imellem kan det derfor være interessant at studere bemærkningerne i oplysningerne om begravelser: Mads Ibsen var kommet til gård nr. 2-6 – Bakkegården - ved at gifte sig med Rasmus Bødkers enke, så det er vel kun naturligt, at bemærkningen ved hendes begravelse i 1741 er: - - alle Klokker ringed, Ligprædiken og hel Skole", og da hans 2. kone blev begravet i 1751 var det vel forståeligt, at det var knap så flot, nemlig: " - - med halv Skole, halve Klokker og Ligprædiken". Da Jens Stages enke (nr. 4-5 - Stagegård) blev begravet i 1749 var der selvsagt ingen sørgende ægtemand, så slægten har ment, at det var nok med: " - - den store Klokke og Tiidklokken ringet samt Ligprædiken 1 - og altså ikke nogen sang. Sidst i 1700 tallet ser det ud som om ingen har villet afvige fra normalen, som hver gang lyder:" - - med fuld Sang og Klang".

Først i 1800-tallet lyder det hver gang: "Ringning og Sang", dog gør Hans Thygesen (nr. 5-9 - Klintenæs) en undtagelse, da hans kone begravnes i 1809, for her står klart: " - under Sang".

Hvornår denne frivillighed er blevet afløst af, at tiendeydelsen til kirke, præst og latinskole skulle dække det hele, ved vi ikke, men en udløber til ordningen er fortsat helt op i 1900-tallet, hvor det var velset, at forældre med skolesøgende børn forærede skolelæreren en gås til jul og såvel lærer som præst et mindre beløb (diskret nedlagt i en konvolut) ved børnenes konfirmation.

Tilbage til Anders Kimer. Hans gave til latinskolen i 1602 viser, at det var en velhavende Bakkebølle-bonde. Kimer-navnet var på det tidspunkt og senere ret udbredt i Sydsjælland og på Møn, hvor vi endnu i dag kan finde en "Kimergård" og en "Kimervej". I Bakkebølle har der været "Kimer'e" på gård nr. 1-7 (Fuglegården)¹, 10-3 (Kildegård) - og gården her, 11-16, som dengang lå, hvor nu "Hulgård" ligger. Da det var almindeligt, at et kendingsnavn gik fra een mand til hans efterfølger uanset slægtsforhold, er det vanskeligt at sige noget om eventuelle efterkommere

---

¹ Ifølge gård 1-7 (Fuglegården) side 3, skal Peder Olsen Kimer have været fæster af Rønholm i 1650?

af Anders Kimer. Men netop på gården her havde Kimernavnet bidt sig så godt fast, at de to første, vi "kender" her, fik navnet ved at overtage gården. De hed begge to Ole Pedersen Kimer, og i samme periode var der endnu 2 med samme navn i Bakkebølle-Nyråd, og endnu en med navnet Ole Pedersen Kræmmer.

"Vores" Ole Pedersen Kimer havde altså fået navnet efter sin forgænger, hvem han så end var. O.P.K. var sandsynligvis fra Bogø eller Tærø. Hans Ældste (halv)broder, Rasmus Rasmussen Kimer boede på Tærø og en anden broder var Hans Pedersen Stær (nr. 6-10 -Askemosegård). 5 søstre var alle bosiddende på Bogø. Han var gift med Mette Nielsdatter, datter af Niels Jensen Bonde (2-6 (Bakkegården)).

Ved gårdsyn i 1666 var hans gård i elendig forfatning, idet der bemærkes: "Ole Kimers gaardsplads den halve slet øde". Det er sandsynligt, at det er en brøstfældighed, han har arvet efter forgængeren (og svenskernes hærgen), for ved synet 8 år senere i 1674 er der kun brøstfældighed for 2 Rd. 2 Mk., kun Laurits Børrings gård (1-7) er i bedre stand. Vi må i det hele taget få det indtryk, at O.P.K. er en mand, der driver sin gård godt, og det er måske også grunden til, at det er ham, der i 1679 på amtsskriverens begæring må indberette, hvad der er af øde gårde i Bakkebølle.

At selv små ting havde værdi i de tider ser vi i en sag, der er for på Stensby Ting i 1677: "Ole Pedersen af Bakkebølle har kaldet Jens Kaare af Bakkebølle (Kjølholm (nr. 8-17)) anlangende en kornsæk hannem er frakommen forleden mandag 8 dage, der de ude i Vordingborg ydede Skatte Korn". De andre Bakkebøller, der var med på slottet den dag, føres som vidner, de fleste mener, at det ikke er Jens Mortensen Kåres kornsæk, og nogen kan ikke sige noget med sikkerhed. Ved næste møde for tinget blev parterne forligt, "Da som befindes at Jens Mortensen skulle uagtsommeligt forkommet Ole Pedersens kornsæk - -". "Jens Mortensen og Ole Pedersen her for retten gav og gjorde et ærligt og christeligt og godt skudsmaal og vidste hverandre ikke noget udi nogen maade at sige og beskyldte andet end som -" o.s.v.

Ved nytårstid 1700 skete der noget, der gav genlyd i hele Bakkebølle og store dele af omegnen. Ole Pedersen Kimers gård brændte, og få dage efter brændte Jens Mortensen Kåres gård nr. (8-17), og det var ganske klart, at begge brande var påsat.

Nedenstående referat er taget fra Stensby Birks tingbog:

"Fredagen den 9. februari Peter Hammer birkefoged Johan Kraft skriver og otte mænd fra Stensby (disse 8 mænd er såkaldte "stokkemænd" eller tingvidner, der på skift indkaldes til hvert ting for at sikre vidner til selve tinget, så man er sikker på, at evt. forordninger o.a. bliver kendt). Hans kongelige Højheds ridefoged Giert Willumsen var her ud i retten til stede og foregav at som for nogen tid siden efter næst forløbne jul sig er tildragen en ulykkelig hændelse udi Bakkebølle by, hvor tvende af hans Højheds bøndergaarde nogle uger efter hinanden formedelst skadelige ildebrand ganske er fordærvet og lagt i aske, med hvis midler og bohave de påboende ejede, som de sent eller aldrig kan forvinde, til hvilken ildebrand de skadelidende er i tanke den af onde mennesker paa ulovlig maade er vorden paasat, og i saa fald haver mig tanken Niels Ibsen Hjulmand boende udi hus i Bakkebølle han dennem samme ulykke skal have tilføjet haver derfor paa sit naadige høje herskab, og rettens vegne højligent været foraarsaget i henseende sandheden derom kunne komme for lyset, ikke alene at lade bemeldte Niels Ibsen Hjulmand arrestere, men endog ved lovlig grund 8 dage givet

kald og varsel tvende kaldsmænd, Hans Nielsen boende i Raadsgaardshus og Hans Andersen Kaa ved Krecheled i Vordingborg, som nu for retten afhjemlede at have givet Niels Ibsen Hjulmand udi sin arrest paa Vordingborg Slot - - - retten til i dag at møde vidne at anhøre, spørgsmaal at svare samme ildebrand og ulykkelige hændelse angaaende med undsigelse og mange truselsord og ulykke. Endnu beviste med andre kaldsmænd Peter Piil og Marcus Nielsen, begge af Vestenbæk, som hjemlede ligeledes med oprakt finger ved ed efter loven med otte dages til i dag at have hidciteret samtlige Bakkebøllebomænd og -husmænd tilligemed deres tjenestetyende af karle og piger saavel som i Vestenbæk, Vintersbølle, Hulemose Mølle og Kidehaug gaard, samtlige deres sandhed at vidne, hvis dem kan være bevist om den trusel og undsigelse, Niels Hjulmand skal have undsagt de skadelidte med og ellers hvad derom kan være bevist om hans forhold".

De Indkaldte vidner skal altså alle udtale sig om, dels hvad de havde bemærket ved selve branden, og dels om de havde hørt Niels Hjulmand fremsætte trusler mod nogen.

Johan Kristensen Skomager og Hans Ibsen i Bakkebølle var de første, som kom til hjælp ved branden, og de havde bemærket Niels Hjulmand uden for porten, da de var ved at redde får og kalve ud af den brændende gård. Han var derefter forsvundet og havde ikke vist sig mere. De bemærker også, at ilden var opstået 11 fag fra ildstedet, og at den altså tydeligt var påsat.

Adskillige vidner kunne berette om trusler, både direkte og mere forblommede, som Niels Hjulmand i årenes løb havde fremsat mod Ole Kimer.

Angående branden i Jens Kaares gård kom det frem, at der om fredagen, som gården brændte om mandagen, havde været sat ild i noget langhalm, som stod i hønsehuset, men denne brand havde man fået slukket. Om mandagen var der sat ild samme sted, og denne gang nedbrændte gården.

Den første søndag efter branden gik samtlige Bakkebøllefolk til præsten og bad ham om fra prædikestolen at anråbe Gud om at "åbenbare det onde menneske den store ulykke havde afstedkommet" - den eneste, der ikke var med, var Niels Hjulmand, der listede sig ud gennem præstens baghave. Han undskyldte sig med, at han var blevet så dårlig af kirkefærden, at han måtte skynde sig hjem!

Fredag den 5. marts fortsatte sagen, og denne gang var de 8 stokkemænd fra Bakkebølle-Vestenbæk. Vidneafhøringerne fortsatte, og der kom flere udsagn om Niels Hjulmands trusler og forblommede hentydninger om Bakkebølle-mænd,"som skulle få en ulykke" - ja, i et enkelt tilfælde var de ikke spor forblommede, idet Niels Hjulmand direkte adspurgt havde nævnt 4 ved navn, deriblandt de to brandlidte.

Sagen bliver optaget til doms, og fredag den 16. april skal dommen afsiges, og der udpeges 8 domsmænd. Trods de belastende indicier frikendes Niels Hjulmand for selve ildspåsættelsen, men han idømmes en bøde på 3 mark for sine trusler, samt sagens omkostninger, og han skal anbringes på Bremerholm, indtil pengene er betalt. - Hvorvidt dette sker, ved vi ikke, og vi hører ikke mere til sagen.

Året efter fik de to brandlidte af retten tilladelse til at sætte en indsamling i gang blandt venner og bysbørn til hjælp ved genopbygningen af deres gårde.

Ole Pedersen Kimer døde i 1703, og vi ser, at der på dette tidspunkt endnu mangler noget i, at stuelængen er helt færdig. Han havde ingen børn, og hans enke gifter sig samme år med Ole

Pedersen fra Masnedø. Dermed sidder der atter en Ole Pedersen Kimer på gården. Mette Nielsdatter dør 1713, og den nye kone hedder Karen Sørensdatter. Da hun i 1720 dør barnløs får Ole P.K. afkald på arven fra hendes søskendebarn, før han samme år gifter sig med Anne Lauridsdatter. De får 3 børn: Mette Eva (f. 1721), Laurits (f. 1723) og Bodil (f. 1725).

Det ser ud til, at gården efter branden er blevet endnu bedre, idet vi i en restanceliste fra 1729 ser, at Ole Pedersen Kimer (II) er den bonde i Bakkebølle, der er mest velfunderet.

Før jul i 1735 er 5 ryttere fra Oberst Kalckreutz' regiment deserteret, og det viser sig, at de har benyttet O.P.K.'s båd, og i den anledning bliver der lagt sag an mod ham for at have undladt at låse sin båd. Til alt held for O.P.K. kan flere bysbørn bevidne, at båden var endog særdeles godt og forsvarligt lænket, og han klarer frisag.

Ole Pedersen Kimer (II) døde i 1737. I Rytterdistriktets skifteprotokol ser vi den 22. jan.1738: " - for seks Uger siden da han (O.P.K.) paa sin lovlige Reise til Steege formedelst een usædvanlig Storm Vin paa Søen nedergik og dronede". - Vi ser ved samme lejlighed, at sønnen Lauritz på dette tidspunkt var 15 år og gik i latinskolen i Vordingborg. - Værge for børnene blev svogeren Peder Piil (nr. 12-13 - Pilegården). Det er et meget udførligt skifte, og da enken ejer 6 tdr. land jord i Nyråd, udbetales der børnene 201 Rd. og 14 Sk. i arv tilsammen. - Som lavværge for enken ser vi Lars Nielsen Stage (nr. 9-12 (Rosnæs)). Dennes hustru dør i barselseng et par måneder senere, og det er helt naturligt, at de to efterladte finder sammen. Den 18. sept. fæster Lars Nielsen² Stage gård nr. 11-16 og gifter sig med enken Anne Lauritzdatter. Han driver det første år begge gårde, indtil han i 1739 afgiver gård nr. 9-12 til slægtingen Lars Jakobsen Stage, der samtidig må indgå i den omtalte "Undertægts-Contract" (Gård nr. 9-12, side 5).

Lars Nielsen Stage er en mand, der forstår at få penge ud af næsten alt. I 1741 ser vi, at han fæster Niels Færgekarls hus - for at skaffe bolig til noget af sin arbejdskraft, som så må leje det af ham.

I 1746 fremlyses en sort orne " - som nu er skaaren, formedelst han ville bide folk", og som L.N.S. har optaget.

I året 1749 fæster han en trediedel af gård nr. 7-11 (Toftegård (side 2)) og har nu foruden dette sin egen gård, en del af nr. 9-12 samt 6 tdr. land jord (Lars Stages Holm) i Nyråd at dyrke.

Som fæster på et ryttergods nyder den "vornede" bonde en vis beskyttelse, hvilket vi ser et eksempel på i følgende:

I efteråret 1750 blev L.N.S. "paa det vilde Vand imellem Stubbekøbing og Sjælland ovre under Farø Land" overmandet og af bevæbnede toldere ført som fange til Stubbekøbing, hvor hans båd med ladning "15 stk. Svin og 6 Td. Hvede, beregnet for hans Husholdning og Avlings Bedrift" var blevet konfiskeret.

Vi ser, at regimentsskriveren går ind i sagen, som ender med et forlig, men det er helt givet, at L.N.S. uden denne hjælp fra ryttergodset aldrig ville have kunnet hævde sin ret i dette forhold.

Baggrunden for toldernes hårde fremfart var, at det var bønderne forbudt at handle med dyr og korn udover til eget brug, og den last, L.N.S. havde i sin båd, har nok forekommet dem for voldsom til en almindelig husholdning. Vidner fremfører dog, at L.N.S. "stedse haver 10-12 mand daglig beskæftiget og i gærdelukke-, pløje- og høsttider op mod 18-20 mand". De kan

---

² Hans første hustru er Margrethe Pedersdatter se skifte: [Vordingborg Rytterdistrikt 1737-1747](#)

endvidere berette, at L.N.S. sædvanligvis dyrkede hvede (det er første og eneste gang, vi hører om hvededyrkning i Bakkebølle i de tider).

At L.N.S. var velstående kan vi bl.a. se deraf, at han i 1755 udlåner 1.050 Rd. til Rasmus Haagensen, Nyråd, mod pant i gård i Nyråd, et par ejendomshuse, 16 tdr. land jord ved Kidhauge og et par skovparter på Stensved. I 1758 udlåner han yderligere 400 Rd. til samme mand med pant i nyopført hus på 15 fag i Nyråd (rentesatsen var 5% p.a.). Iøvrigt ved vi, at han lånte penge ud til flere forskellige, men derom senere.

Vi undrer os lidt over, at han i 1756 afgiver fæstet på tredjedelen af nr. 7-11, som ved den lejlighed kaldes "den øde jord" (nr. 7-11, side 4).

I 1758 dør Anne Lauritzdatter. Sønnen Lauritz, der er i København, får udbetalt 800 Rd. og hver af døtrene 400 Rd. - I disse beløb er indregnet 2 tdr. land jord i Nyråd til hver. (På den tid handledes ejendomsjord i Nyråd til 18 Rd. pr. td. land).

3. November 1758 gifter L.N.S. sig med enken Maren Jørgensdatter Erich fra Hellevad Mølle. Vi ser, at hendes søn låner 400 Rd, af L.N.S. til istandsættelse af Hellevad Mølle.

I 1760 fører L.N.S. sagen med Jens Olsen om "Undertægts-Contract"en (nr. 9-12, side 5). Den 23. okt. 1760 blev der lyst til auktion efter begæring af Lars Stage i Bakkebølle at foretage hos ham Mandagen den 3. nov. førstkommende paa adskillige indehavende Bo og Løvsøre samt Quæg, Bester og andre Kreaturer, Vogne og Vognredskaber med videre som til en gaard henhører, og begynder Auktionen om formiddagen kl. 10 Slet". - Dette må vi formode er hans forberedelser til den endelige afståelse, som finder sted året efter:

"Den 22. Sept. 1761 fæster Anders Hansen fra Kindvig den Gaard Lars Nielsen Stage til hannem haver afstaaet. Hartkorn under Nr. 11=2-2-1-0. Besætningen foruden Sædekornet in Natura beregnet til 116 Rd. 4 Mk. Bygningen 49 Fag i behørig Stand, dertil Fæsteren bekommet det i flg. Forordningen udfordrende og bliver tilbørlig ansvarlig. Indfæstning 20 Rd."

Samtidig ser vi, at L.N.S. afstår fæstet på Niels Færgekarls hus til Peder Laursen. L.N.S. flytter til Vordingborg, og ved hans død i juli måned 1762 ser vi, at han i sit testamente har betænkt hver af sine 4 søstre med 100 Rd.

Efter L.N.S.'s død begynder enken at kræve de lån ind, som hendes afdøde mand havde ydet venner og bekendte, men det viser sig, at de alle kan bevise, at lånene er betalt tilbage, og Maren Jørgensdatters popularitet har nok ikke vundet ved dette.

Også de 400 Rd., hendes søn havde lånt til "hans Vejrmølles opbyggelse", kræver hun nu tilbage, men sønnen kan fremlægge hendes kvittering for pengene. Moderen hævder dog, at denne underskrift er en, han har tilsneget sig ved en samtidig forfattet kontrakt til hendes underhold. Sønnen bliver dømt fri for at betale.

Den nye fæster Anders Hansen med kendingsnavnet Ladefoged (han har været ladefoged på Bækkeskov) er født ca. 1712 som søn af Hans Andersen, møller i Mern Mølle. I 1740 blev han gift med enken Maren Johanne Rasmusdatter fra Udby og fæster hendes gård i Udby. I 1759 flyttede han til Kindvig og fæstede en gård der, og i 1761 flytter han altså til Bakkebølle.

Ved en folketælling i 1762 ser vi, at Anders Hansen åbenbart har lejet en del af stuehuset ud, idet der dels bor en smed og dels en Fru Blanch "hendes Mand har været Løjtnant, og hun nyder allerunderdanigst Pension".

I 1763 dør Maren Johanne Rasmusdatter, og i 1764 gifter Anders Hansen sig med den 20-årige Margrethe Hansdatter fra Grumløse. - I en "Skattebeskrivning" i 1768 ser vi, at han er den Bakkebølle-bonde, der har den største besætning, især har han haft mange får.

I 1768 får Margrethe og Anders Hansen en søn, der bliver døbt Hans Andersen. - Vi ser iøvrigt, at Anders Hansen hører dårligt, idét han er indstævnet som vidne i en retssag, hvor han undskylder sig med, at han intet har hørt, fordi han er døv.

Anders Hansen dør den 19. april 1778, og allerede 3 dage efter foretages registrering af boet, og vi ser, at skytten Andreas Huusom fra Bækkeskov sammen med Mads Pedersen møder for enken. Boet gøres op til 389 Rd., men da udgifterne er trukket fra, er der kun 24 Rd. tilbage. Hele denne registrering virker iøvrigt ejendommelig, idet det er helt tydeligt, at man bevidst har sat udgifter til udbedring af "gårdens brøstfældighed" meget højt (216 Rd. mod normalt 30-40 Rd.) og det til trods for, at gården var kendt som en af byens mest velholdte. Ligeledes bliver redskaber og vogne vurderet til at skulle repareres for 96 Rd. Derved bliver sønnens arvelod så beskeden som 80 Rd., der står i pant hos Lars Hansen Piil i Vordingborg.

Margrethe Hansdatter gifter sig samme år med den jævnaldrende Niels Poulsen, søn af mejersken på Bækkeskov, og i foråret 1779 fæster Niels Poulsen gård nr. 11-16 for den anseelige sum af 80 Rd. i indfæstning og overtager forgængerens kendingsnavn, Ladefoged.

Margrethe og Niels Poulsen får i 1780 datteren Karen og i 1784 sønnen Anders. Samme år, 1784, dør Niels Poulsen Ladefoged, 40 år gammel. Resten af sin tid lever Margrethe som enke og kendes under navnet Margrethe Ladefogeds eller Ladefogedenken.

Hun driver gården videre og synes at have været en særdeles dygtig kvinde, men vi aner dog, at hun som enlig kvinde i datidens mandssamfund har haft sine vanskeligheder.

Ved Åstedsforretningen den 17. sept. 1797 på gård nr. 6-10 ser vi, at hun har prokurator Petersen, Vordingborg, med som væрге, da hun jo i denne sag ikke har kunnet bruge sine byfæller, og alene kunne en kvinde ikke møde frem. Da gårdene 10, 11 og 12 ikke kunne blive enige om, hvem af dem, der skulle flytte ud, foreslog Commissionen en lodkastning, men måtte selv foretage den, da "hverken Mads Piil eller Niels Poulsens Enke var at formaa godvillig at trække" - og udlodden tilfaldt Ladefogedenken. Heller ikke i afgørelsen om, hvilken lod hun skal have, ville enken trække, og igen trak Commissionen for hende, og hun fik lodden på Overdrevet ved Kulsøen ind mod Vintersbølle Byskel - denne lod var nok den ringeste af de 3, idet vi på kortet fra 1833-34 kan se, at en stor del af den stod under vand det meste af året (Kulsøen).

Oven i disse fortrædeligheder har Ladefogedenken også andre problemer, idet hun jo har 3 børn. Hun har uden tvivl haft en meget problemfyldt tid, men vi ser, hvor smukt puslespillet går op: Den ældste søn, Hans Andersen, overtager gård nr. 14 gennem giftermål med Lars Pedersens datter Maren. Datteren Karen gifter sig - kun 17 år gammel - med Peder Madsen, sognefogedens ældste søn, og han overtager gård nr. 11-16 – Rønholm - med udflytningens besværligheder.

Man kan næsten få en fornemmelse af, at det er den ældre generation, der har puslet sig frem til løsningen, for byen har pludselig stået i en helt ny og fremmed situation. Normalt foregik giftermål og skifte efter samme recept, men nu står man pludselig med 2 nye gårde (14-4 (Højgård) og 11-16), som kan besættes med næste generation, mens "de gamle" blev "hjemme" i byen.

Karens mand, Peder Madsen, var født 1769 den 18. november "en Lørdag Aften mellem 11 og 12". Han var ret lille af vækst, kun 60½, da han var 19 år, og som gammel mands søn havde han også været fri for at springe soldat. Efter datidens forhold besad også han en god oplysning, dog var hans håndskrift ikke så smuk som faderens. Det må måske allerede her forudskikkes, at havde Mads Pedersen været og stadig var en af Bakkebølles fremtrædende bønder, blev sønnen Peder Madsen det i lige så høj grad.

Ved giftermålet med Karen Nielsdatter blev der intet skriftligt dokument oprettet mellem Ladefogedenken og Peder Madsen angående gårdens overdragelse eller aftægtsydelse, men fra 1799 skriver Peder Madsen sig som gårdmand, og det er da også ham, der har forestået arbejderne på den nye gård. - I efteråret driver han stærkt på at få gården færdig inden vinteren. En 14 dages tid hen i november fæster han en pige fra Tolstrup, og hendes kiste og tøj bringes til gården på Overdrevet. Om dagen går de op fra byen og arbejder, men om natten sover de endnu i hjemstedgården. - Christoffer Clausen, der bor hos Peder Galter i Nyråd, har travlt med at lægge bro i gården, og alt tyder på indflytning inden jul. Svogeren Anders Nielsen arbejdede de første år på gården som karl, og Ladefogedenken har vel også tilbragt sin meste tid deroppe. Ved folketællingen 1801 bor hun der i hvert fald.

Der synes ikke at have været lige meget held på de nye gårde. De to første somre må Karen og Peder Madsens således begrave deres førstefødte småbørn, men 3. juledag 1802 havde man atter hentet jordemoder til gården, og dette barn skulle man endelig få lov til at beholde. Den 20. februar blev det døbt Niels efter morfaderen. Madam Bagger, den eneste gårdmandskone i Bakkebølle, der ved denne tid var værdig til en sådan tiltale, var gudmoder, medens Christoffer Hansens kone gik hos. Faddere var Hans Pedersen, Anders Madsen og Hans Christensen Fugl. - Niels Pedersen blev senere, efter at han havde begyndt at spille violin ved byens gilder, kendt under tilnavnet "Bas-Niels".

Vi vil her nævne Karen og Peder Madsens øvrige børn:

Johanne, født 1807, i 1828 gift med enkemand Hans Pedersen, (12-13) Bakkebølle.

Anne Marie, født 1810, i 1832 gift med ungarl Jens Peder Nielsen, Nyråd.

Maren, født 1814, i 1834 gift med ungarl Peder Hansen, Munksgård.

Først i 1805, den 31. juli, giver Margrethe Hansdatter Peder Madsen skøde på gården, hvilket måske nærmest skyldes en forglemmelse, men da han ved denne tid får brug for sit skøde, eftersom han indgår en handel med svogeren Gregorius Hansen i Tolstrup om halvdelen af sin fredskovspart, finder udstedelsen som sagt sted.

Det ses, at enken forbeholder sig gårdens to huse og "hjemstedet". Lige fra første færd har hun modsat sig at flytte bort fra byen, og hun vil da heller ikke nu op hos Peder Madsen på udlodden. At hun stadig går derop og yder en håndsækning, det er noget andet, men hun vil bo nede i byen.

Købesummen sættes til 1.000 Rd. Når det nu erindres, at Karens arvepart efter faderen var 100 Rd. vil Peder Madsen altså ved at sælge Fredskovsparten have en nyopført gård på 68½ td. land frit og penge til, og når vi hertil lægger hans egen arvepart fra gård nr. 1, var det jo ikke så mærkeligt, om han, der både besad forretningssans og stor dygtighed, skulle blive Bakkebølles rigeste mand i disse år.

Når han nu på dette tidspunkt, 5. juli 1805, afhænder halvdelen af sin Fredskovspart til svogeren i Tolstrup, er det altså ingenlunde af tvingende grunde, men da nu denne byder for halvdelen, hvad noget nær den hele skovpart kunne skønnes værd - nemlig 800 Rd. - er det, at Peder Madsen slår til. Han tager i skødet alle de forbehold, der tænkes kan vedrørende de fælles udgifter til grøfters gravning, gærdelukning, udvisning og skovning, og det understreges udtrykkeligt, at skoven stedse skal fredes og opelskes og aldrig må deles. Ved død eller ønske om salg skal Peder Madsen have første bud.

Nr. 16's Fredskovspart er hermed - trods de skete indrømmelser - sikret gården, og den vender da også senere ubeskåret tilbage, og det blev den skovpart, der længst op gennem tiderne med rette fortjente denne benævnelse, idet den helt op til midten af århundredet ved sin prægtige skov viste Bakkebøllens oprindelige natur.

De to huse, som vi ser, at Ladefogedenken ikke tilskøder Peder Madsen, er dem, der ved fordelingen tilfaldt gård nr. 11, nemlig Niels Thygesens hus ved stranden, som hun nu overdrager sin ældste søn, Hans Andersen (14-4), og Christen Ravns hus (matr.nr. 40), som hun selv flytter ind i. Vi må antage, at den yngste søn, Anders, er blevet boende på "hjemstedet", mens han hjalp til som karl på udflyttergården og samtidig passede de 2 tdr. land ved "hjemstedet".

Efter at Fredskoven var udskiftet, var Jakob Gielfs hus og jord, der i hartkornsansættelsen fra 1795 var sat til 1 td. 1 Alb. byens sidste fælleseje - bortset fra Skibepladsen ved Fredskoven - og da det den 13. aug. 1805 afhændes ved auktion, bliver også dette aktiv udloddet. Den højstbydende var Anders Nielsen, Ladefogedenkens yngste søn på "hjemstedet".

Da Anders Nielsen hermed viser, at han ønsker at stifte bo, må moderen yde ham en forstrækning og forskud på arv og skøder ham herfor "hjemstedet", der består af 16 fag hus med de tilliggende 2 tdr. land toftejord. Herforuden får han Christen Ravns hus med de tilliggende 4-5 skæpper land. Det overdragne ansættes dog til en købesum af 200 Rd.

Endnu i marts 1806 sælger Anders Nielsen "hjemstedet" med jorden til unge Jens Pedersen for 550 Rd., hvilket tillige med hans arv efter faderen sætter ham i stand til den 8. okt. 1806 at udbetale Gielfstedet. Byens formænd, der her kvitterer for modtagelsen, er Lars Stage, Hans Thygesen, Vimmer og Jens Pedersen. Anders Nielsen gifter sig med en pige fra Vestenbæk, Lisbeth Jensdatter, og overfører Ladefoged-navnet til til Gielfstedet, hvor det skulle holde sig det næste århundrede.

Ladefogedenken, Margrethe Hansdatter, har nu uddelt sin faste ejendom til børnene, og af rørigt gods havde hun ikke meget tilbage. Da hun i 1806 overdrog Christen Ravns hus til Anders, betingede hun sig ret til at bo husfrit her sin levetid ud. Denne rettighed må husmand Henrik Henriksen, der kommer fra Lekkende til Bakkebølle i maj 1812 og køber huset med have og vænge for 1.000 Rd. også respektere, således at Margrethe Hansdatter får lov til at opholde sig i den stue, han og familien selv bebor, "men skulde hun hellere ønske at bo for sig selv, skal Køberen overlade hende et Fag Hus til Beboelse ligeledes fri for Afgift sin Levetid".

Når den velstående Ladefogedenke således på sine sidste år lod sig nøjes med et fag hus, medens hver af børnene havde råd og plads til at huse hende bedre, kan det kun åbne plads for eftertanke og gisninger - -.

Den 7. juni om aftenen 1821 dør hun, 79 år gammel, og dagen efter anmelder sønnen Anders Nielsen dette på kontorerne i Vordingborg. Begravelsen finder sted den 11. juni.

Ved skiftet den 3. juli møder arvingerne, hendes to sønner, medens sognefoged Peder Madsen er til stede på sine børns vegne. - Det besluttet at stille afdødes efterladenskaber til auktion, der finder sted hen i efteråret og indbringer 15 Rd., men da Hans Andersen har betalt begravelsen med 11 Rd. og skifteomkostningerne beløb sig til 3-4 Rd., blev der kun 42 Skilling at dele. -

Hermed slutter Margrethe Hansdatters historie. Hun vil mindes som den eneste kvinde, der stod som ejer for en af byens gårde, da lodkastning om udflytning fandt sted. Loddet traf hende - måske hårdere end vi nu kan vide noget om.

Den gård, Peder Madsen og Karen Nielsdatter i efteråret 1799 fik rejst på udlodden, var 4-længet, sammenbygget og med brolagt gårdsplads. Den undergik ikke - ud over mindre forandring og tilbygning til vestre længe til aftægtsbolig - nogen ombygning i århundredets første halvdel, og ved at følge taksationen til brandforsikring, som Peder Madsen lod foretage 1837 den 24. januar, får vi et udmærket og pålideligt billede af gården.

Stuehuset

lå i sønder og var på 15 fag á 8½-alens dybde. Bindingsværket var af eg og overtømmeret af fyr. Væggene var murede og taget af strå. Der var bræddeloft men lergulv. Rumfordelingen var således: Stuer, kamrer og køkken og indkørselsport. Der fandtes 1 bryggerkedel på 1 Td., en bilægger-ovn, skorsten og bagerovn. Den vurderedes til 600 Rd.

I den vestre længe,

der også var på 15 fag á 9 alens dybde, var tørvehus, stald, lade og lo. - Tømmeret var som i stuelængen, men væggene var lerklinede. Den sattes til 300 Rd.

Den nordre længe

var af samme længde, dybde og materiale som den vestre. Heri var portrummet ud til marken, age-porten, to lader og en lo samt stalde. Værdi 450 Rd.

Den østre længe

var kun på 10 fag á 8 alens dybde, men af de samme materialer som de to andre udlænger. Her var to stalde og foderlo. Værdien ansattes til 250 Rd.

Den samlede forsikringssum blev 1.600 Rd. mod tidligere 1.440 Rd.

Datidens byggeskik krævede stor vedligeholdelse både på tag og fag, Peder Rasmussen, Peder Madsens barnebarn, fortæller således:

"Naar Saatiden var endt, var det fast Arbejde at kline, spække og kalke Gaarden. Væggene i Udlængerne var af Ler, der var klinet paa de saakaldte "Væggevender", en slags

Risgærde. - Om Vinteren blev i Regelen en stor Del af Væggene, dels ved Frost og dels ved Stød af Kreaturerne indvendig fra, berøvet det paaklignede Ler, og det var et stort Arbejde at faa Skaden udbedret.

Der blev kørt flere Læs Ler ind i Gaarden, hvor det blev æltet med Heste og Vogn. Pigerne deltog ogsaa i Kliningen, der varede i ca. 8 Dage."

Ja, at kline væggene op var endnu - som det havde været fra stenalderen - et kvindearbejde, og her gjaldt det som så mange steder, hvor man arbejdede sammen at have rappe hænder. Man klinede nemlig, når det da drejede sig om større flader, samtidig fra begge sider, og den, der først kunne nå at få tættet sin side af væggevederne, var garderet mod at blive overstænket af modpartens ler-vælling. Der var derfor altid kappestrid om at komme først - være den "skrarreste".

For Peder Madsen på overdrevet har årene fra 1807 til 1820'ernes begyndelse været præget af jævn fremgang og stigende velstand. I 1807 udlåner han således 150 Rd. til husmand Hans Alifas fra Vestenbæk, der køber et hus, matr.nr. 35, i Bakkebølle af Basteland.

Handelen med heste og kreaturer har i disse år med de stigende konjunkturer nødvendigvis kastet godt af sig, og da Vimmer i 1811 skøder Peder Madsen sin gård mod 3.800 Rd., har han uden tvivl haft disse penge eller været i stand til at skaffe dem uden prioritering. Denne pengeanbringelse var ganske glimrende, selvom det må siges, at Peder Madsen ikke udnyttede den fuldt ud. Som vi ved, flyttede han gården ud på hovedparcellen og afstod ret snart såvel denne som de øvrige parceller, og det ser ud, som hans eneste udbytte af handelen har været det beløb, som salget af redskaber, besætning og tømmeret af den nedbrudte gård indbragte (se iøvrigt gård nr. 10-3, side 8).

Den 23. maj 1813 er Peder Madsen atter i ejendomshandel, og denne gang med Lars Pedersen (nr. 14-4 Højgård). Det drejer sig om Jakob Bødkers hus, nuv. matr.nr. 51, som Lars Pedersen beholdt, da han afstod sin gård. Huset var kun på 4 fag, men der hørte 2 tdr. land på Stensved til - trods alt synes prisen dog at være ualmindelig lav, idet Peder Madsen kun giver 83 Rd. 2 Mk. sølv for det. Med dette hus har han nu 4 tdr. land af husmandsjorden på Stensved, idet han efter sin fader havde arvet Ole Hemmingsens hus, nuv. matr.nr. 55, hvortil der også lå 2 tdr. land ved Kulsø. Fæsteren var Lars Nielsen. - Disse huse har ikke voldt Peder Madsen synderlig besvær, idet de gamle, solide fæstere naturligvis skulle have lov at blive boende så længe, de levede, og da Peder Madsen den 25/3 1817 sælger de to huse til sin svoger, Gregorius Hansen, Tolstrup, har de endnu ikke været fæsteledige, og det pålægges den nye ejer at respektere fæsternes rettigheder. Prisen for Lars Nielsens hus var 250 Rd, og antagelig noget lignende for det andet.

Vi har nu truffet "Gregorius fra Tolstrup" i Bakkebølle så ofte, at vi må præsentere ham nærmere: 1787 finder vi Gregorius Hansen som fæster på sin fødegård. Han er ungarl, holder en karl og to piger og har sin fader, der er 66 år, på aftægt.

Året efter ser vi ham for første gang i Bakkebølle, idet han den 11. jan. bliver trolovet med Mads Pedersens steddatter, Stine Andersdatter, og fra denne tid foregår der ikke stort i hans kones familie, det være sig bryllup, barnedåb, skifter eller køb og salg, uden at Gregorius er selvskreven. Her blandt Bakkebøllerne føler han sig hjemme, og særlig efter byens køb og i den

følgende rige tid, da hans svogre sidder som små konger på deres gårde, mens Tolstrupperne stadig må passe deres hoveriarbejde, lader Gregorius ingen lejlighed gå fra sig, hvor der er anledning til en Bakkebølle-tur. - Økonomisk sad han godt i det og var da også kendt i Bakkebølle som "den rige Gregorius fra Tolstrup".

Peder Madsen beholdt sine folk længe. Karlene kunne begynde som plov drenge for med årene at rykke fra nederste bordende op ved husbonds side og først at skifte plads i 20-års alderen. Det var således tilfældet med Hans Johansen, som i foråret 1807 var kommet til Bakkebølle fra Kallehave sogn og fortsatte ind i 1813, da han ved majdag skiftede plads ved at flytte fra Peder Madsen til Hans Andersen.

Samme majdag skiftede Peder Madsen også pige, og skønt Catrine Hendriksdatter vel ikke havde været så længe i gården som nys omtalte karl, gik det dog hurtigt op for Peder Madsen, at hun havde været der længe nok, og da han ledsaget af husmand Peder Pedersen begav sig op til gårdmand Lars Olsen i Rødstofte, hvortil hun var flyttet, for at foretage en ransagning i hendes kiste, fik han da også sin mistanke bekræftet. En sølvspiseske, et sølv-hovedvandsæg, et hørlærreds håndklæde, en alen grønt blommet silke-damask, en alen rød-og gråstribet hvergarn, flere tørklæder, et lin med kniplinger, en klædesbørste, to grønstribede olmerdugs hovedpuder og et hørlærreds lagen var alt sammen ting, som hun uretmæssigt havde bragt med sig fra Bakkebølle.

Pigen vedgik straks tyveriet og tilstod endvidere i vinterens løb at have ført adskillige skæpper sæd fra gården ved nattetide. Dette bygtyveri havde hun altid foretaget efter at Peder Madsen var gået i seng og, påstod hun, efter opfordring af Jens Pedersens i Fladebækhuset, som havde betalt hende 3 Mk. for skæppen. De havde også deres andel i tyveriet af alt det, der fandtes i kisten, idet de havde opmuntret hende til at tage et og andet fra Peder Madsens "da det altid kunde være hende til Nytte".

Også sin medtjener, Hans Johannesen, havde hun fået indblandet i sagen, og det var gået således til: En aften i foråret, da Peder Madsen og hans kone var gået til ro, var pigen gået til karlekammeret og havde bedt Hans om ikke at gå i seng, da hun ville have ham til at bære noget op til Kallehaveskoven. Hun var kort efter kommet med 2 skp. byg, som hun sagde, at karlens mor skulle have i spindeløn af hende, og de var sammen gået over markerne op mod Kulsbjergene. Da de kom til huset, var faderen gået i seng, men moderen var oppe, og Catrine gik ud i køkkenet med byggen sammen med hende, så Hans hørte ikke, hvad de talte om og havde derfor heller ikke gjort sig nogen tanker om tyveri.

Det her oplyste medførte naturligvis, at Peder Madsen indgav anmeldelse for øvrigheden, der lod pigen anholde og bringe til Vordingborg Arrest, ligesom de implicerede blev indstævnet til forhør. Her gentog pigen sin tilståelse, ligesom Hans Johannesen vedgik fremstillingen, men dog hævdede at have været uvidende om, at byggen var stjålet. For Jens Fladebæks var sagen noget alvorligere. De vedgik at have betalt byggen med 9 Mk., skæppen, skønt egnens pris var 50 Rd. tønden, men hævdede at de troede, at Catrine havde fået det af Peder Madsens kone. De nægtede ligeledes nogensinde at have forledt pigen til at stjæle.

Sidst i juni var der atter forhør, og her fortalte Jens Fladebæks hustru, at pigen en gang tidligere havde bragt en skæppe rug og et brød fra Peder Madsens kone til deres hus og bedt dem om at

levere det videre til Søren Brakker i Nyråd. Derfor havde de også regnet med, at byggen, som hun senere var kommet med, var en gave fra madmoderen.

Dette med rugen og brød til Søren Brakker som betaling for vævning vedgik Catrine, hvorimod Peder Madsen ikke kendte noget til det. Det kunne vel være muligt, men med hans viden og vilje var det ikke sket. Han fandt her anledning til at oplyse dommeren om, at hans kone, Karen Nielsdatter, "ikke var ganske ved sin Samling", hvorfor hun ikke kunne møde i retten.

Grundet dommerens sygdom faldt der først dom i denne sag den 9. marts 1814, og af præmisserne, der er ret udførlige, fremgår det, at forholdene, såvel for Catrine Hansdatter som Hans Johannesen, var set under synsvinklen: Tyveri fra husbond, hvem man i særdeleshed skylder troskab. For karlen stillede sagen sig naturligvis en del gunstigere end for pigen, men det kunne dog ikke fragås, at han ved at bære sækken fra sin husbonds gård og til sit hjem på Kallehaveskoven på en tid, da andre folk var i seng, havde sat sig selv i en meget uheldig stilling. Ydermere havde han den følgende søndag af sin mor hørt, at Catrine havde stjålet byggen fra Peder Madsen, uden at han med et ord havde advaret sin husbond. Da Hans Johannesen dog hverken kunne dømmes som tyvsmedvidende eller medhjælper, blev han af dommeren anset til skønsmæssig straf for sin mangel på oprigtighed og troskab i sin tjeneste". - Folkene i Fladebækhuset blev frifundet af mangel på bevis, men de skulle dog sammen med Hans og Catrine betale sagens omkostninger, hvoraf anklageren skulle have 8 Rd. og forsvareren 6 Rd. sølv foruden diætpenge.

Thi kendes for ret: "Tiltalte Catrine Hansdatter bør hensættes til Arbejde i Møens Tugt- og Forbedringshus i 6 Maaneder. Ligeledes bør tiltalte Hans Johannesen hensættes i Fængsel paa Vand og Brød i 8 Dage".

Havde Peder Madsen en enkelt gang været uheldig med sine folk, som vi lige har hørt om, var han så meget desto heldigere da han antog "Niels Husmand." Anledningen hertil var vel den, at Peder Madsen mente, at med det store bygnings-og afvandings-arbejde samt rejsning af de ca. 1.000 favne stengærde, var det at foretrække en solid, fast husmand fremfor løsarbejdere.

Omkring 1807 udskilte han derfor 3 td. land mellem landevejen og Søren Pedersens markskel og rejste her et husmandssted ved Rønnet, som stedet hed. Huset var på 7 fag á 7½ alen, med ege-under- og fyrre-overtømmer, klinede vægge, lergulv, bræddeloft og stråtag. Det var indrettet til stue, kammer og køkken, og der var både bilæggerovn og bagerovn.

Vi skal her høre, hvad Peder Rasmussen fortæller om Niels Husmand:

"I det sydvestlige Hjørne af min Bedstefaders Mark laa der indtil 1880 et Hus, og heri boede i sin tid en Mand ved Navn Niels Andersen, med Tilnavnet "Husmand".

Da hans Historie er ret betegnende for den Tid, han levede i, skal den i korte Træk meddeles her.

Han var født paa en Gaard i Ugledie omkring 1778 og maatte tidlig deltage i Hoveri-arbejde paa Herregaarden Lekkende. En Dag hændte det her, at han satte sig til Modværge, da han skulde have Prygl. Han var nemlig i det hele taget en urolig Krabat. Til Straf for hans Opsætsighed maatte han i 1801 møde som Soldat i København, og her blev

han holdt fast, indtil han i Aaret 1807 blev hjempermitteret. Ved Hjemkomsten blev det betydet ham, at han skulde overtage en faldefærdig Fæstegaard, hvor der manglede Besætning og Redskaber. Dette nægtede han, og han maatte saa i Trøjen igen og var Soldat til 1814, altsaa i samfulde 14 Aar. Da han saa endelig slap hjem, havde han ingen Lyst til at leve under Herremandsvælde, og han fæstede da 3 td. Land af min Bedstefader, og opførte et Hus paa Jorden. Her levede han uafbrudt, til han døde over 80 Aar gammel. Jeg har kendt ham som en gammel Mand, men ogsaa da var han en stridbar Natur, der vist aldrig havde ladet sig kue".

Helt rigtigt er omstående billede af Niels Husmands liv nu ikke, for i sommeren 1807 er han i Bakkebølle, idet han den 12. juli havde barnedåb med Peder Madsen som fadder. Men om han derefter er blevet indkaldt og har været med ved Køge d. 29. august og først er blevet hjemsendt i 1814 ved vi ikke med sikkerhed. Meget tyder dog på, at hans kone, Birthe Hansdatter, har klaret bedriften alene i disse år.

Ligeledes stammer Niels Andersen heller ikke fra Ugledie, men fra Udby Sogn, og han er iøvrigt Peder Madsens fætter, idet hans far, Anders Pedersen, var bror til Mads Pedersen.

Foruden at gøre husmandsarbejde hos Peder Madsen gik Niels Andersen også på tærskerarbejde hos andre af byens gårdmænd, ligesom vi træffer ham ved skovning i Vintersbølle. Men naturligvis gik Peder Madsens arbejde forud, og vi tager næppe fejl, når vi bedømmer ham som typen på datidens husmand, der betragtede gårdens arbejde som deres eget og sagde "vi" og "vort" om alt.

At dette forhold blev værdsat af Peder Madsen viser mange træk, og vi ser da også Niels Husmand fortsætte ind i næste generation på gården, indtil han dør 1862, 84 år gammel. Hans kone, Birthe Hansdatter dør i 1814, 47 år gammel. Allerede 3 uger efter, at hun er begravet, bliver hendes plads besat med en pige fra Vordingborg, Marie Pedersdatter. Både i første og andet ægteskab havde Niels Husmand børn, men de døde, så vidt det kan ses, alle som små, og kun en søn, Rasmus, nåede de 15 år. Det er forklaring på, at Niels Husmand, også i sine gamle dage, havde både eet og to plejebørn. Fra Niels Husmands sidste år skal vi se endnu et billede, fortalt af Rasmus Pedersen Munk:

"Naar vi Drengene gik fra Skole, gik vi somme Tider hen forbi Niels Husmands for at drille Karo, en sort Puddelhund, som stod tøjret uden for Huset. Naar saa Niels Husmand kom ud og truede ad os, løb vi ind i den lille Skov, Rønnet, der laa lige ved. - Han gik altid i Knæbukser af Hjorteskind og med hvide Strømper. - - Senere kom Lollikekonen til at bo i Huset, og hun var Trine Per Mads' Gangkone."

Marie Pedersdatter overlevede Niels Husmand, idet hun døde året efter, den 14. nov. 1863, 81 år gammel.

Om Peder Madsens person ved vi kun lidt (se side 8-10), idet han som ældste søn havde været fri for soldatertjeneste. Peder Rasmussen skriver således om ham:

"Peder Madsen var, efter hvad der er mig fortalt, en Mand af lidt under Middelhøjde, men bred og kraftig, havde livlige bevægelser og var tillige meget højtalende. Han skal,

som Datidens Bønder i Reglen var, have været en god Rytter. Han var Morgenmand, stod tidli op. Kl. 4 om Vinteren og Kl. 3 om Sommeren. Min Farmoder (Ane Cathrine, P.M.'s hustru i 2. ægteskab) har fortalt mig, at naar de om Vinteren enten skovede eller kørte Gødning hjem fra Vordingborg, saa kom de hjem med det første Læs, førend det næppe var rigtig lyst.

Peder Madsen havde arvet sin Faders Anlæg for Handel, og han drev omtrent til sin Død en efter den Tids Forhold stor Handel med alle Slags Kreaturer og med Brænde. Han købte Kreaturerne i Omegnen og paa Falster og Lolland og enkelte Gange paa Langeland. En Del Aar var han Forpagter af en Græsgang vest for Knudsbjerg, som Vordingborg By ejede, den saakaldte Borgerskov. Paa denne Græsgang blev de indkøbte Kreaturer sat ud til Fedning og blev senere derfra solgt til København. Kælvkøerne solgte han mest til Omegnens Folk. En Del Heste solgte han til Herremænd der paa Egnen, blandt andre til Grev Knuth paa Lilliendahl.

Peder Madsen købte ogsaa Svin, som han slagtede og kørte til København med for at sælge Flæsken paa Torvet der. Tit kørte han med 2 Vogne. Paa den Maade blev Peder Madsen ret hurtigt en velstaaende Mand, og han blev tillige en anset Mand. Han var Sognefoged fra 1821 til 1836. Hans Formand i Bestillingen var Gaardmand Hans Thygesen og hans Eftermand i denne Gaardmand Anders Jørgensen.

Hans Kone Karen var efter alt at dømmen lidt aparte og sær, men der foreligger ikke noget om, at de levede daarligt sammen, thi Peder Madsen var en god Familiefader."

Der kan her til føjes, at han ogsaa var god og hjælpsom overfor sin slægt. Hos søsteren på Fuglegården og broderen på nabogården (2-6) træffer vi ham både i glæde og sorg, ligesom Karen Nielsdatter ogsaa deltog, når der var dåb. Hos naboer og svogre var Peder Madsens ligeledes velsete og hyppige gæster, navnlig synes han og Gregorius fra Tolstrup at have haft en del forretninger sammen, ja, om det så var folkene, så enedes de godt om det. - Da Hans Johannesen således rykker op fra dreng til karl, kommer en anden dreng, Hans Larsen, som afløser ved plov- og andet rendearbejde. Det år, han "skulle gå til læsning", aftalte Peder Madsen med Gregorius, at det kunne hedde sig, at drengen nu tjente i Tolstrup, således at han kunne blive konfirmeret i Øster Egesborg kirke, hvor det var lettere for en knægt, der aldrig så en bog, at slippe frem end i Vordingborg hos Pastor Hertel. - For selv om det ikke gik slet så galt som med Peder Viss fra Hulemose, der tre halvår i træk forgæves havde forsøgt at slippe igennem til konfirmationen og nu i sit 24. år gik i lag med for sidste gang, da han gerne skulle giftes, eftersom han havde besvangret en pige, så fandt Peder Madsen dog, at det var bedst for drengen at søge det rummeligste nåleøjeblik at krybe igennem - og dette var altså i Øster Egesborg.

Hans Larsen kom senere til at bo på Kallehaveskoven, og det er ham, der i 1820-21 satte de stengærder, der hegrer Kulsbjergene, som på den tid ejedes af Gregorius Hansen.

En barnedåb skal lige omtales fra disse år. Den 16. april 1809 var Peder Madsen fadder hos broderen Anders, medens Rasmus Stages Anne Cathrine var huemoder. Det er muligt og rimeligt, at dette par for første gang har trådt valsen sammen uden anelse om, at det 9 år efter skulle blive til brudevals.

1818 den 22. april fødte Karen Nielsdatter en søn, der i hjemmedåben blev opkaldt efter sin bedstefader, Mads Pedersen, men allerede 6 timer efter døde han. Det ser ud som denne

fødsel har været Karen Nielsdatter for svær, idet hun 8 uger efter, den 17. juni bæres til graven, kun 37 år gammel.

Ved skiftet den 3. sept. tilfalder der hver af de 3 døtre, Johanne, Anne Marie og Maren 383 Rd. 77 Sk., som ved panteforskrivning indsættes i Overformynderiet. Sønnen Niels' arv, 767 Rd. 58 Sk., udbetales derimod, og de 700 Rd. anbringes som 2. prioritet i sognefoged Hans Thygesens gård.

Efter Peder Madsens egne ord var Karen Nielsdatter ikke "ved sin samling" de sidste år af ægteskabet, et forhold der vel kan have virket noget trykkende på hjemmet, men det ses dog, at fester og sammenkomster blev passet, og tilfældet har da heller ikke været værre, end at vi også har set Karen mellem vidnerne ved barnedåb i Vordingborg Kirke. Heller ikke afholdt det Peder Madsen fra sine lang-rejser, når det faldt for.

Det var ganske naturligt, at Peder Madsen ville gifte sig igen efter Karens død, men at Anne Cathrine Rasmusdatter fra Stagegården flyttede op til ham allerede en måned efter, at hendes forgænger var jordet, synes at være ud over det almindeligste i Bakkebølle. Den 30. sept. stod brylluppet med Anders Madsen som forlover for broderen og Christen Stage for sin steddatter. Anne Cathrine var da 23 år, og Peder Madsen 48 år gammel. Den 24. april 1819 fødes deres første barn, en dreng, der i dåben bliver opkaldt efter sin morfader og får navnet Rasmus. Hans moster, Birthe Rasmusdatter bærer ham, medens Hans Fugl, Anders Madsen og Ole Jørgensen er faddere.

Som sognefoged ser vi ikke alene Peder Madsen i de løbende forretninger inden for sit distrikt, men også som en meget hyppigt benyttet syns- og taksationsmand ved fæsteledighed i de omliggende byer. - Så er det sammen med sognefoged Svend Ankjær fra Stårby i Ørslev, og så med Hans Pedersen fra Ornebjerg i Overvindinge, Studby og Kastelev. Så er det fæste-overdragelse og så er det skifte, ja, det kan da også være udpantning som på Knudskov i 1823, da han fandt anledning til at anmelde Maren Ottensdatter for at have frataget ham det udpantede gods. Nå, gårdmændene Peder Sørensen og Jakob Pedersen af Knudsby var naturligvis enige med sognefogeden, hvorimod Maren sikkert giver det rette billede af ham, da hun udtrykker, at han har været noget for ilter og hastig.

Ovenfor nævnte Jakob Pedersen fra Knudsby omkom for resten året efter på en ikke helt almindelig måde: Han og naboen Jens Larsen havde den 18. nov. "lagt Vognlag sammen" og kørt til Vordingborg med fourage til lansener-eskadronen. På hjemvejen om aftenen, hvor det var meget mørkt, kom de, da de ville skyde genvej over Studby Mark, for nær en mose, hvori de druknede. Den ene hest sled sig fra vognen og løb hjem, mens den anden blev stående i mosen, til den næste morgen blev fundet. De druknedes sønner fandt ligene, som de fiskede op med bådshage. - I foråret 1825 var Peder Madsen i Knudsby for at taksere de to fæsteledige gårde!

Det er også ham, der i efteråret 1826 er i Ørslev for at syne fæstegårde, og naturligvis ham, der samme år syner og takserer gård nr. 6- 10 i Bakkebølle, da Frederik Andreas Türk træder til som fæster. Ved disse rejser rundt i egnen havde Peder Madsen rig lejlighed til at sætte sig ind i priser og marked, et forhold, som sammenholdt med, hvad tidligere er oplyst, sikkert har medvirket til, at han stadig har øget sin formue. Vi ser ham dog ikke som pengeudlåner i stil

med Christen Andreasen (18-14), men derimod nok sætte midler ind, når det drejer sig om handel. Vi har allerede set eksempler herpå og endnu eet skal nævnes:

Den 23. maj 1828 lader Nationalbanken som panthaver i Hulemose Mølle og Hjortholm, der da ejedes af "Skibskaptajn og Ridder Linds Enke", sidstnævnte ejendom stille til auktion. Hjortholm er 3-længet og har et tilliggende af 43½ td. land. Ved de to første auktioner falder der ingen bud, men ved 3. auktion den 20. juni byder Peder Madsen 1580 Rd. Han overbydes dog af skibskaptajn Andreas Rauberg, der ved 4. auktion den 4. juli bliver tilslået Hjortholm for 1.600 Rd. - Som vi senere skal se, lykkes det Peder Madsens søn, Rasmus, at erhverve denne gård, men han selv må nøjes med det lejemål, han havde på en del af jorden.

Der skete vel ikke større kriminaliteter i Bakkebølle i Peder Madsens tid end tyverier, men at dette dengang blev vurderet overmåde strengt, vil følgende historie vise, samtidig med at vi i korte træk følger et menneskeliv ført på skyggesiden:

Bodil Frederiksdatter er født i Skallerup, hvor hendes far, Frederik Jensen og moderen Johanne boede som indsiderfolk. Tidlig kom hun ud blandt fremmede - på sognets regning - og hendes oplæring blev forsømt, hvorfor hun først blev konfirmeret i en sen alder. Hun artede sig ellers vel og var sine tjenester ud, ja endog 5 år hos Jørgen Skrædder i Udby. Men senere blev de kortere, ½ år i Fæby og ligeledes ½ år som malkepige på Snertinge-gården. Så var hun i Over-Vindinge, Aaside, Mern og nu sidst i 1823 i Græsbjerg, hvor hun havde en søster, der var gift med "Lise-Lars".

En søndag først i oktober havde hun haft fri - og taget natten til hjælp var hun mandag morgen på vejen fra Udby til Græsbjerg kommet forbi Iselinge have, hvor hun fristet af nogle æbler var steget over stakittet og havde taget - som det senere blev oplyst - ½ Skæppe fine Æbler. Et par piger, der arbejdede ved haven, havde set det og var løbet efter hende og havde sagt: "Hvem har givet dig lov til at plukke Æbler i Assessorens Have?" Men Bodil, der både nægtede at have taget noget og at følge med "op paa Gaarden til Assessoren", var dernæst løbet videre imod Græsbjerg. - Det passerede var blevet meldt på gården, og såvel Assessor Aagaard som gartner Vincent Steimann og skovfoged Lars Christiansen havde kort efter indfundet sig i Græsbjerg hos gårdmand Jens Hansen, hvor de også traf Bodil, som straks nægtede alt, men da Assessoren truede med politi, tilstod hun, bad om forladelse og forsøgte at kysse ham på hånden. - Hun blev arresteret, men efter fuldstændig tilståelse atter løsladt - og sagens akter tilstillet amtet. Først den 3. maj året efter blev dommen udmålt til 3 gange 5 dages vand og brød - men dommen var endnu ikke blevet forkyndt Bodil, da hun den 14. maj kom ud for en ny fristelse.

Hun tjente nu i Nørre-Mern, men havde den dag været i Bakkebølle for at se til sit barn, som var i kost hos Niels Husmand (se side 18-19). Da denne ville have et forskud på 2 Rd., som Bodil ikke vidste udvej for, var hun faldet for fristelsen, da hun på hjemvejen forbi sognefoged Peder Madsens gård så et hvergarnsskørt hænge på havehækken ud til forgården, og i den hensigt at sælge det for at skaffe penge, havde hun skjult det under sit forklæde, taget det med til Mern, hvor hun havde gemt det under sin seng.

Peder Madsen og hans kone, der var i marken, da tyveriet skete, havde "set et Fruentimmer gaa over Marken ad en Sti og komme fra hans Husmands Hus og saa han tillige, at hun bar noget i Forklædet". Da han kom hjem, hørte han af sine pigebørn, at de græd over det, at de havde mistet deres skørt. Det faldt ham da straks ind, at dette fruentimmer havde taget det, og han spurgte da i husmandshuset, hvem hun var. Da han hørte, at det var Bodil Frederiksdatter, blev hans mistanke bestyrket. Han red straks derefter ad en af de mange veje, der løb over marken, men han fik snart af nogle folk vished om, at hun ikke var passeret der, og han vendte derfor tilbage igen og tog den næste morgen tidlig op til Mern. -- Da han med medbragte vidner kl. 5 om morgenen kom til den gård, hvor Bodil tjente, var hun ude at malke, men da hun kom hjem fra marken og blev spurgt "om hun havde taget Skørtet - bandede hun paa, at hun ikke havde noget saadant".

Da ransagningen bragte det for dagen, tilbød hun imidlertid 1 Rd. for at slippe - hvad man afslog - og samme dag blev hun indbragt i Vordingborg Arrest.

Den 21. juli idømmes hun 8 måneders arbejde som forbedringshusfange i Møens Tugt- og Forbedringshus - for at have stjålet et skørt vurderet til 4 Rd. Ved dommens udmåling har dommer Kinch taget hensyn til "at hendes sidste Tyveri er begaaet paa en Tid hun alt var under Tiltale for Tyveri, hvilket viser en stærk og næsten uovervindelig Tilbøjelighed til at stjæle". Efter løsladelsen fra Møens Tugthus tog Bodil til Bakkebølle og var et stykke tid hos Niels Husmand, herfra fik hun plads i Dyrlev - og forsvinder ud af vor historie.

Et andet eksempel på datidens strenge syn på ejendomsretten vil vi også bringe:

Gårdmand Jeppe Jensen i Vintersbølle havde hen på sommeren 1826 bemærket, at der var nogen, der afskar græs på et af hans mellemhegn. Han havde derfor en aften henad ved 10-tiden lagt sig på lur sammen med sin husmand og havde fanget en væver, Ole Pedersen og Anders Glerups kone og datter, idet de skulle til at samle græsset.

Kvinderne fik lov at løbe, men væveren måtte følge med til Jeppe's gård og der bekende overfor vidner, at han sammen med Maren Glerup 3-4 gange havde rusket nælder, græs og skarntyde på grøftevolden.

Da Jeppe Jensen nu anmeldte tyveriet, måtte de tre tiltalte møde i retten og her afgive forklaring. Disse faldt ret nøje sammen og viser, at det var begyndt med, at Søren Pedersens tjenestedreng havde rusket nogle nælder på sin husbonds lod, som han havde lovet Maren til hendes ko, men da hun kom for at hente dem, var de borte. Hun havde da sammen med Ole, der var med, rusket nogle andre på Jeppe's hegn og fortsat hermed tre aftner, og hver gang taget så meget, som der kunne være i hendes forklæde!

Efter endnu et forhør stod sagen hen til 21. oktober, da vi ser Ole Pedersen og Maren Glerup begære dommeren om at gøre indstilling til amtet om at lade sagen bortfalde mod at de hver for sig betalte en mulkt til fattigkassen på 2 Rd., hvilket denne lovede - og hermed blev så denne brøde sonet!

Stillingen som sognefoged var i den tid, der her omtales - og århundredet ud - meget anset i bylauget. Der stod en vis respekt om den byfælle, der repræsenterede øvrigheden, og som således var forlenet med myndighed og magt. Peder Madsen var blevet sognefoged efter Hans Thygesen, der døde den 8. marts 1821.

I retsprotokollerne har vi dog først set ham fungere i sin nye stilling den 24. juli 1822 - en stilling, han sikkert har værdsat højt, han der selv var "sognefogedens søn". Det ser også ud til,

at han har fyldt stillingen ud til øvrighedens tilfredshed, idet vi som tidligere anført meget hyppigt ser ham udmeldt til at varetage det offentliges interesser rundt i de sydligste sogne.

- Efter datidens sprogbrug blev bønder hverken i tiltale eller omtale tituleret med Herr, og det er derfor i denne forbindelse bemærkelsesværdigt at se Peder Madsen som den første Bakkebøller - det var i året 1831 ved Anders Ladefogeds skifte - af politifuldmægtig Thygesen omtalt som Herr Sognefoged Peder Madsen.

I 1835 nedlagde Peder Madsen sin bestilling som sognefoged - men hvorfor blev han ikke til alder eller svagelighed gjorde en ændring nødvendig? I Vordingborg søndre Birks politiprotokol står følgende fortalt:

Den 1. november 1834 var karlen Ole Alifassen kommet i tjeneste hos væver Jørgen Larsen i Bakkebølle. - Bortset fra, at han ved givne lejligheder kunne "drikke over tørsten" og nu og da havde slagtilfælde, "opførte han sig tro og skikkelig". Skønt disse slagtilfælde kunne indtræffe når som helst og ikke uden fare for Oles liv - som f.eks. når han stod og striglede heste - fandt Jørgen Larsen dog ikke anledning til at skifte, og således gik vinteren indtil den 10. marts, hvor der indtraf en ulykke.

Om aftenen den 9. marts var Jørgen Larsen så uheldig på vejen hjem fra Nyråd at tabe et forklæde, som han ved hjemkomsten bad Ole eftersøge ved første daggry. I morgenlysningen - klokken var vel henad 6 - gik Ole Alifassen efter aftale fra sin husbonds gård mod Hjortholm. - -

Da han endnu ikke hen ved middagstid var kommet tilbage, blev Jørgen Larsen enig med faderen Lars Larsen om, at denne skulle tage en hest og ride ad Nyråd til for at se, om Ole - som hændt før - var kommet i svirelag. Et halvt kvarter efter kom Lars Larsen imidlertid hurtigt tilbage og meddelte, at han havde fundet Ole Alifassen liggende næsegrus i et vandhul tæt ved landevejen på Andreas Olsens (9-12) lod. - Da alt tydede på, at karlen straks efter at være gået fra gården som følge af et slagtilfælde var faldet i vandhullet og druknet og altså havde ligget der i over 6 timer, fandt fader og søn det uden betydning at forsøge oplivning, men tænkte kun på at få meldt det passerede til sognefogeden, og så stærkt hesten kunne rende, satte Lars Larsen derfor op over markerne mod Peder Madsens gård. - Sognefogeden var også hjemme, og Lars Larsen forrettede sit ærinde, idet han beskrev hvor og hvorledes Ole Alifassen lå - kun hovedet var i vandet, mens kroppen lå på land - samt at han havde ligget der siden i morges - og nu var klokken omkring 1.

Men hvad skulle der gøres ved liget? Ja, det spørgsmål synes ingen af dem at kunne klare, idet de tydelig nok ikke kendte den forordning, der var givet tre år, førend Peder Madsen blev sognefoged, og som påbød oplivningsforsøg, - men begge var helt sikre på, at ingen måtte røre ved et lig under forhold som disse, førend øvrigheden var blevet underrettet.

Hvordan ordene faldt mellem de to bymænd blev aldrig opklaret, idet Lars Larsen i de senere forhør fastholdt direkte at have spurgt sognefogeden, om liget ikke skulle tages op af vandet, hvad denne skulle have benægtet, medens Peder Madsen ligeledes fastholder, at han vel har sagt, at det var bedst at lade liget ligge på stedet, til

øvrigheden kom og tog syn, men havde dog hertil føjet, idet anmelderen vendte sin hest for at ride ad gårde, at han allerførst måtte trække karlen op af vandet, før han red til Vordingborg. - Denne sidste tilføjelse nægter Lars Larsen dog at have hørt, hvad Peder Madsen dengang vanskeligt kunne tro, eftersom han fortsatte lige ud ned mod byen, hvor liget lå og ikke, da han kom til landevejen, drejede ad denne mod Vordingborg.

Nok er det, da politifuldmægtig Ebbesen med bataillons-kirurg Schmigelow henad 5-tiden kom til Bakkebølle, lå Ole Alifassen endnu i vandhullet - et forhold, der medførte, at amtet beordrede justitssag rejst mod de tre Bakkebøllebønder.

Den 26. marts blev retten sat på Jørgen Larsens bopæl i Bakkebølle, og forhør optaget for at få sagen fuldt opklaret og overensstemmelse bragt til veje mellem de noget modstridende forklaringer, der var afgivet den 10. - Begge parter fastholdt dog i det væsentlige den tidligere forklaring. Peder Madsen erkendte ganske rigtigt, at han ikke havde foretaget sig noget for at forsøge at redde Ole Alifassen, da han fandt det ganske unyttigt, eftersom denne havde ligget i vandet fra om morgenen til over middag. Han havde ikke desto mindre sagt til Lars Larsen, idet denne red ad gårde, at han måtte tage liget op af vandet, inden han red til Vordingborg. - Der havde ingen vidner været til samtalen "hverken hans egen familie eller karlen Rasmus Husar". Imod dette kunne Jørgen Larsen og hustru Mette Marie Pedersdatter samt svenden Iver Larsen kun bevidne, at Lars Larsen var kommet tilbage fra sognefogeden med besked om, at ingen måtte røre den druknede - og i "muligste Skynding" havde han skiftet hest for at få meldt ulykken på øvrighedens kontor i Vordingborg.

Forhøret sluttede med, at de tre tiltalte måtte afgive forklaring om "deres foregaaende Liv og Levnet og forklarede da sognefoged Peder Madsen, at han er 66 Aar gammel og Søn af forhenværende Sognefoged Mads Pedersen i Bakkebølle - at han er døbt og konfirmeret i Vordingborg Kirke, - at han ingensinde har været ude at tjene iblandt fremmede, men at han forblev hos sine forældre indtil han fik sin nuhavende Gaard i Bakkebølle, samt endelig at han ingen sinde har gjort sig skyldig i nogen Forseelse eller Forbrydelse eller derfor været tiltalt eller straffet". -

Sommeren 1835 gik, uden at vi hører mere til Sagen, og Peder Madsen passer sine løbende forretninger som sognefoged som sædvanlig. Den 2. september er han sammen med de andre sognefogeder og tingmænd i jurisdiktionen tilsagt til møde for retten for at afgive oplysninger vedrørende den justitssag, der efter kancelliets befaling var rejst mod dommeren, kammerråd dr.jur. Kall for "hans Ansvar til det offentlige".

Forhøret drejede sig om, hvorvidt dr. Kall - eller rettere hans fuldmægtig - havde oppebåret de gebyrer, der tilkom sognefogederne - hvilket viste sig at være tilfældet. Peder Madsen fremlagde således en fortegnelse over 18 stk. bekendtgjorte plakater, hvorfor han tilkom sportelmæssig betaling. Ved gentagne henvendelser herom på dommerkantoret var opgørelsen stadig blevet udskudt - grundet på manglende tid. Det må her indskydes, at dr. Kall ved sin tiltrædelse i 1830 havde fundet adskillige mangler ved embedsførelsen, og som den upraktiske videnskabsmand, han var, havde arbejdet overvældet ham i den grad, at han havde set sig nødsaget til at overlade de fleste forretninger til sin fuldmægtig - Handrup - der i beklagelig grad havde sveget

hans tillid og var skyld i det meget betydelige underskud, - og hvad der interesserer os her - at sognefogeder og tingmænd forgæves måtte rykke for deres tilkomne sportler.

Om disse besværligheder og uregelmæssigheder på dommerkontoret i Vordingborg har været medvirkende, eller det alene er protest mod den bøde, Peder Madsen sammen med Lars Larsen og Jørgen Larsen den 2. okt. måtte vedgå som afslutning på justitssagen efter Ole Alifassens drukneulykke, ved vi ikke. Men omkring årsskiftet 1836 er det Anders Jørgensen (5-9), der er sognefoged i Bakkebølle. - Vi ser ham den 2. april 1836 omtalt som sådan, medens Peder Madsen den 13. april - hvor han møder som vidne i en sag mod en Bakkebølle-karl - af gammel vane tituleret sognefoged, hvilket er blevet rettet til forhenværende, en benævnelse, der som en hæderstitel adskillige gange i de kommende år anføres, når Peder Madsen omtales i retsprotokoller.

Når Peder Madsens andet ægteskab for eftertiden er kommet til at stå i en særlig glans, skyldes det i ikke ringe grad Ane Katrine Rasmusdatter, eller som hun altid blev benævnt "Trine-Per-Mads". Ingen ved andet end godt om Peder Mads' første kone og deres samliv. Ved hende blev han mand på gården, og hun fødte ham fire børn, der alle nåede skelsår og alder, - og dog taler meget for, at han havde sine lykkeligste år sammen med Ane Katrine. Foruden Medgiften (den jord - 60f - på Stensved, der tilhørte hus nr. 36, se gård nr. 4-5, side 10), bragte hun andre værdier med til udflyttergården, nemlig sin ungdom, sang og livsglæde, der ikke mindst blev et aktiv for den opvoksende slægt. For Karen Nielsdatters tre småpiger blev hun en ideel stedmoder, noget de aldrig glemte at takke hende for, og så længe hun levede, følte de sig stærkt knyttede til deres barndomshjem og hende, der havde været så god en moder for dem.

Som tidligere omtalt fødte Ane Katrine den 24. april 1819 sit første barn - en dreng, der fik navnet Rasmus efter sin morfader. Den 14. aug. 1822 føder hun et pigebarn, der i dåben får navnet Karen efter Peder Madsens første kone. Christen Stage, Ole Jørgensen og Søren Pedersen er faddere, mens den lilles halvsøster, Johanne, er huemoder og Peder Madsens søster på Fuglegården bærer. - Den 4. juni 1826 ser vi igen slægt og venner samlet hos Peder Madsens. Det er Ane Pedersdatter, født den 24. april, der holdes over dåben. I 1829 har Ane Katrine sin sidste fødsel - tvillingedrenge. Andendagen efter, den 15. aug., må der dog skyndsomst foretages hjemmedåb, - Mads og Jens - men samme dag dør Mads. Den 27. sept. fremstilles Jens i kirken.

Denne gang er det Marens tur til at holde hue, og af nye ansigter ser vi Christen Andreassen mellem fadderne. Jens Pedersen nåede dog kun at blive 4½ år, idet han dør den 20. dec. 1833.

Ind imellem disse barnedåb - og de nærmeste år derefter - havde Ane Katrine også den glæde at lave til bryllup for sine steddøtre. Som vi ved, kom Johanne ned på Holberggården, Ane Marie til Knudskov og Maren over på Munksgård.

Efter at Peder Madsen havde afstået sognefogedbestillingen ser vi ikke så meget til ham. Det er også muligt, at handelen er indskrænket til, hvad gård og formue krævede, og livet har i årene omkring 1840 gået sin stille og rolige gang på matr.nr. 16. Børnene voksede til, og folkeholdet kunne indskrænkes - som nu i 1840 - til en 18-årig knægt, Søren Olsen, da sønnen Rasmus, under faderens kyndige ledelse, kunne forestå det daglige arbejde. Rappe kvindehænder var der ude som inde - Ane Katrine selv og de to 14-18-årige pigebørn, Karen og Ane. Karterne gik, og rokkene

spandt, mens udstyret i kister og skuffer voksede, for en dag, når frieren måtte vise sig at være Peder Madsens døtre værdigt.

For Karens vedkommende skete det i 1841, og en måned før sin 19-årige fødselsdag, må hun - med eller uden glæde - stå brud med den 31-årige enkemand, Peder Pedersen fra Stensby - eller som han altid blev kaldt "Per-Hugre". Brylluppet stod den 16. juli, og allerede dagen efter ser vi Peder Madsen i Vordingborg for at træffe omsorg vedrørende medgiften. Per Hugre skulle have 400 Rd. straks og lige så meget senere. For at skaffe disse rede penge er det Peder Madsen finder det klogest at afhænde den huslod på Bakkebølleskoven, som han selv i sin tid fik i medgift med Ane Katrine, og køberen, smed Peder Hansen i Bakkebølle, må for de 2 Td. land samt en tørveeng i Kulsø - matr.nr. 60f - betale 200 Rd. Det viser sig, da skødet skal udstedes, at Peder Madsen aldrig selv har fået skøde på denne huslod.

Fra det øjeblik, Rasmus blev født, havde der vel aldrig været den mindste tvivl om, at han engang skulle have gården og føre traditionerne videre, og nu da Peder Madsen kommer op i 70'erne - og sikkert har følt sig skrøbelig - har tanken om hvorledes han på bedste måde kunne betrygge sønnens og gårdens fremtid sikkert sikkert optaget ham en del. Vi ser ham således i disse år afvikle sine pengesager, - og hvad der er vægtigst - sikre sig afkald fra sine svigersønner, således at intet krav, når han engang var borte, kunne rejses til tyngsel for gård og ejer. Den 3. feb. 1836 havde han således fået slettet overformynderipengene – 1.151 Rd. (se nedenfor). I 1828 var Johannes penge blevet udbetalt, i 1832 Ane Maries, og Maren havde fået sin mødrearv til Munksgård i 1835. Endelig ser vi Peder Madsen lave sin bedste "handel" i 1839, idet han får sine to svigersønner, Peder Hansen Munk og Hans Pedersen til at give afkald på enhver arv efter ham mod nu forlods at få kontant – 150 Rd. Denne forfordeling måtte halvsøskende senere ofte høre for - særlig Rasmus Pedersen.

I foråret 1843 er Peder Madsen så svag, at han og Ane Katrine, med henblik på fremtiden, enes om at opsætte deres testamente, og den 1. maj sættes retten ekstraordinært på gården i Bakkebølle. Vordingborg søndre birks justitsprotokol for 1840-44 fortæller herom:

"Aar 1843 den 1. Maj blev Retten ekstraordinært sat paa Gaardmand Peder Madsens Bopæl i Bakkebølle af den constituerede Dommer og Skriver Landvæsenscommisær Neldeblad, i Overværelse af Sognefoged Anders Jørgensen af Bakkebølle og Tingmand Villum Henriksen af Græsbjerg, i Anledning af, at bemeldte Peder Madsen og Hustru Ane Catrine Rasmusdatter havde begæret at maatte oprette Selvejertestamente til Tingbogen, men derhos anmeldt at førstnævnte er saa svag, at han ikke kan møde ved Tinget.

Bemeldte Peder Madsen, der vel befandtes svag, men oven Senge og ved Forstandens fulde Brug, afgav i Forening med hans Kone følgende testamentariske Dispositioner:

1. Vor Søn Rasmus Pedersen erholder ved vor dødelige Afgang som Ejendom vor Selvejergaard paa Bakkebølle Mark, med tilhørende Jagttighed, saavel Gaardens Sæd, Avl og Gødning, hvad enten samme maatte findes i eller ved Gaarden eller paa Marken, ligesom den Gaarden tilhørende Besætning af Heste, Køer, Faar, Svin, Gæs, Høns og Ænder. - Gaardens Inventarium af Vogne, Plove, Harver, Tromler, Slæder og

Avlsredskaber, samt endelig vort øvrige Ind- og Udbo, forsaavidt der ikke indeholdes anden eller nærmere Bestemmelse i efterfølgende Poster.

Men skulde vi opleve Mikkelsdag 1849, da ere vi villige til straks at overlevere vor Søn Rasmus Pedersen bemeldte Ejendom med Tilbehør, imod at han tilsvare os den Sum og den Aftægt, som herefter fastsættes.

2. Som Vederlag for Gaarden betaler fornævnte vor Søn til Søsteren Ane, der nu er ugift, 800 Rd. Sedler, til Søsteren Karen, der nu er i Ægteskab med Peder Pedersen i Stensby, 400 Rd. Sedler,

Af Anes Andel udbetales den ene Halvdel efter et halvt Aars Varsel fra hendes tilkommende Mand og den anden Halvdel i Dec. Termin 1849, begge uden Renter, forsaavidt Betalingen sker prompte, men ellers med lovlig Rente 4% p.a. I sidstnævnte Termin udbetales tillige Karens Andel, under de samme betingelser med hensyn til Renterne.

Ved foranførte Bestemmelse havde vi forudsat, at vor Datter Ane giftede sig, førend Gaarden er bleven vor Søn Rasmus Pedersen overdraget, og det er da en Selvfølge, at vi forebeholder os at optage et Laan i Gaarden til dermed at betale hende den første halvdel af hendes Arv, Men skulde Ane ikke have indladt sig i Ægteskab, førend Rasmus tiltræder Gaarden, da forbliver hendes hele Arv indestaaende i Gaarden mod lovlige Renter, dog er han befriet for at svare Renter i de første to Aar efter Tiltrædelsen - indtil hun gifter sig, Manden lovkyndigen den med et halvt Aars Varsel, eller indtil Rasmus opsiger den med lige Varsel.

De 400 Rd. som min Kone og jeg forbeholder os eller som vi have betinget af Rasmus, forbliver indestaaende i Ejendommen, dog saaledes, at de skulde have Prioritet i Gaarden næst efter de 211 Rd. 36 Sk., som nu hæfter deri til den kongelige Kasse, og næstefter de Laan, som optages deri til Udbetaling af vore fornævnte Døtres Arveparter, og at der af samme udbetales os indtil 25 Rd. aarlig, saafremt vi forlanger det, samt at det tilbagestaaende halvaarligen forrentes i de almindelige Terminer med 2% i hver, altsaa 4% aarligen.

Foruden foranførte Pengesummer til Søstrene skal Rasmus levere hver af dem en Kobberkedel paa 4 Spande Vands Størrelse og Ane desuden en Ko og 2 Faar, naar hun bliver gift, forudsat at dette ikke sker, førend han har modtaget Gaarden, men sker det forinden, da leverer vi selv disse Ting til hende, ligesom vi og gjøre hendes Bryllup, alt uden at Rasmus derfor skal give os noget Vederlag. - Gifter hun sig først efter at Rasmus har modtaget Gaarden, da skal han, foruden at levere hende Kedelen, Koen og Faarene, tillige gøre hendes Bryllup, der skal bestaa i et saakaldt Suppegilde, og hvortil indbydes 50 Par.

3. Af Gaardens Jorder forebeholder vi os, saa længe en af os lever, den lille Skov, Rønnet kaldet, som ligger ved det paa Lodden sønden for Landevejen liggende Hus, og det sønden for Gaardens Have værende Vænge, som vor Søn indhegner og aarligen pløjer og harver, ligesom og tre Rader Frugttræer i Haven, hvilket alt hjemfalder til Gaarden efter vor Død.

4. I Aftægt svarer vor Søn til os aarligen, saalænge vi lever: 4 Td. Rug, 3 Td. Byg, 1½ Td. Malt, 6 Skp. Hvede, 6 Skp. Ærter, alt med Topmaal og 8 Skp. til Tønden, og leveret inden Mortensdag.

1 fedt Svin til 7 Lispund rent Flæsk foruden Hoved, Ben og Indmad, hvilket vi ligeledes erholder; 6 fede Gæs, 3 Lispund Oksekød og 4 Lispund Tælle - alt leveret i Slagtetiden, November Maaned. - 1 Pattegris paa 4-5 Uger, 1 Lispund Hør og Blaar, 10 Læs Tørv og 2 Favne tvekløvet Brænde. Kornet ført til og fra Møllen, og vort Brød bages. Heste og Vogn med Køresvend afgives til Kirkegang og Besøg, naar forlanges; dog ikke over 8 Gange aarlig, og ikke over een Mils Afstand.

Af Gaardens Kreaturer udtager jeg forlods en Ko, som ombyttes hvert 8. Aar, eller naar den bortdør. Denne Ko fodrer og græsser vor Søn for os mellem Gårdens Kreaturer. Naar den er gold, leverer han os en Pot nymalket Mælk hver Morgen. Endvidere forebeholder vi os 3 Faar, der fodres og græsses - med Yngel til Slagtetiden - mellem Gaardens Faar. Vi forbeholder os ogsaa fornødent Bohave.

5. Dersom vor Søn Rasmus vil gifte sig og tage Konen i Huset, skal dette være ham tilladt; men hvis vi ikke skulde kunne enes tilsammen, skal han og Konen flytte ud i den vestre Længe, der tilbygges to Fag, hvortil vi leverer Tømmer og Tag, men Resten skal han selv bekoste og besørge med Loft, Gulv, Vinduer, Døre, Skorsten etc. Dette Hus eller denne Vaaning forebeholder vi os til Aftægtsbolig, naar vor Søn modtager Gaarden. Indgangen skal være i Porten. Det vedligeholdes ud- og indvendig af Rasmus.

6. Hvad der ved vor dødelige Afgang forefindes efter os i rede Penge eller maatte være udestaaende hos andre mod Bevis, skal deles mellem vor Søn og vore Døtre efter Lovens nugældende Arvegangsmaade, saa at han faar lige saa meget som begge hans Søstre. - De forebeholdene Kreaturer og Bohave tilfalder Rasmus alene, imod at han besørger vor anstændige Begravelse efter Egnens Skik og Brug - forudsat at vi ved vor Død opholder os i Aftægtshuset, og at han altsaa har modtaget Gaarden; dør vi forinden, da bekostes vor Begravelse af de rede Penge, vi efterlader os. I sidstnævnte Tilfælde skal vore to Døtre have en forsvarlig Sengs Klæder, hvilke de dele imellem sig, men i første Tilfælde skal de desuden have alt det Uldent og Linned, vi efterlader os, samt Konens Gangklæder ligeledes til lige Deling.

7. Naar een af os afgaar ved Døden, bortfalder en Tønde Rug af Aftægten, saafremt vor Søn da er i Live, og saa længe han lever og bebør Gaarden.

Værdien af foranførte ansætter vi saaledes:

Til Søstre rede Penge	1200	Rd.
Naturalier til do	32	Rd.
Aftægtspræsentationerne 70 Rd. aarlig i 5 Aar	350	Rd.

Foranstaaende Disposition blev oplæst for Peder Madsen og Hustru, der vedtog samme ved deres Underskrifter.

Peder Madsen
Ane Cathrine Rasmusdatter
m. f. P.

Retten blev derefter hævet.

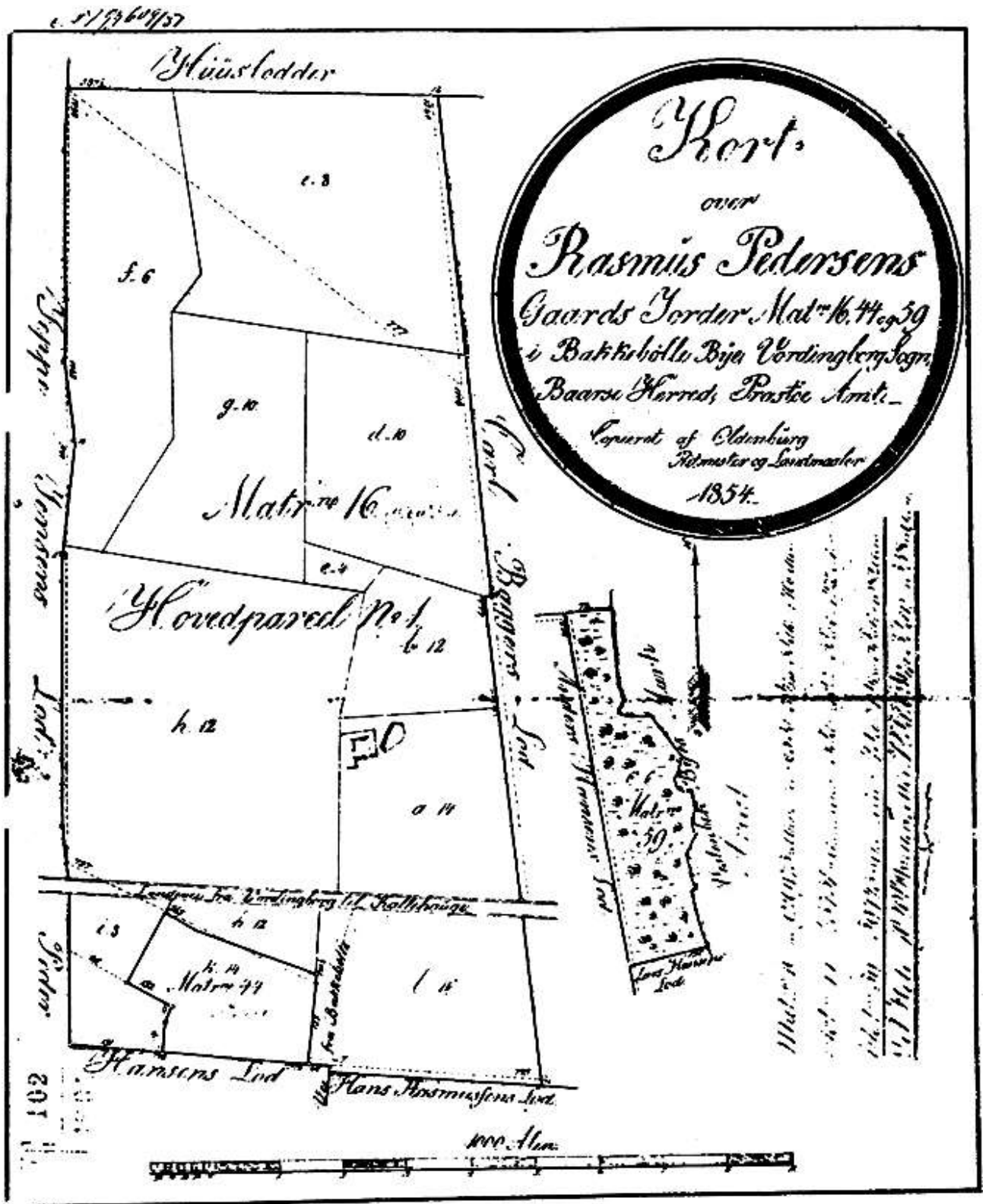
Neldeblad

Som Vidner: Anders Jørgensen
V. Henriksen.

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Med ovenstående testamente havde Peder Madsen sikret - ikke alene sig selv, men også Ane Katrine, der efter alder og helbred at dømme, havde et langt liv i vente - et sorgfrit udkomme, og Rasmus som sin afløser.

Peder Madsen blev stadig svagere, og han døde den 19. september 1843. Han blev begravet på den ældste kirkegård, øst for kirken, mellem denne og stien fra Kirketorvet. Kun få kender nu hans grav, efter at græstæppet har jævnet alle skel - hvorfor dette rids skal være hans minde.

Hans ældste søn, Rasmus, overtager gården og gifter sig med Ane Kirstine fra gård nr. 9-12. Deres ældste søn, Peder Rasmussen, har givet en fyldig skildring af forældrenes liv på gården: "Min fader, Rasmus Pedersen, voksede op på den gård, hvor han var født, levede og døde der, uden nogensinde at have været borte fra den i 8 dage. Han blev som gammelmandssøn fritaget for at være soldat, noget der dengang kunne lade sig gøre. I drengeneårene nød han kun undervisning hos skolelæreren i Bakkebølle. Undervisningen var tarvelig og forsømmelserne rigelige, og efter endt skolegang rørte han vist sjældent pen eller bog. Han stod derfor i kundskaber ikke over det almindelige på landet. Han havde ikke som sin fader anlæg for handel og befattede sig ikke dermed, dog var han ikke bange for at købe eller sælge kreaturer, når han fandt, at gårdens drift krævede det. Han havde stor interesse for landbrug, og da hans fader var meget borte fra hjemmet, måtte han tidlig lede gårdens drift, dog vist nærmest efter faderens ordre." - -

Til denne karakteristik af faderen føjer datteren Marie følgende kommentar: "Naar Per skriver, at Fader havde en maadelig Skolegang og maaske ikke saa en Bog eller brugte Pen efter han var kommet ud af Skolen, saa synes jeg, at Fader af Naturen maa have haft evner til at kunde varetage de mange Tillidshverv, som han havde. - - "

At dømme efter de - ret sparsomme - notater, Rasmus Pedersen ved faderens død fortsatte med i slægtslommebogen, må det indrømmes, at han både hvad skrift og ortografi angår, står langt under sin fader og bedstefader, - en udvikling, man ikke havde ventet, og som kun kan understrege Peder Rasmussens dom over Bakkebølle Skole omkr. 1830.

"Den 1. nov. 1838 fik Peder Hansen (13-2 - Diersdal), Peder Madsens nabo, ny pige. Det var afdøde Johan Stages 16-årige Ane Kirstine, der her kom i sin første plads. - Hun fortæller selv, hvorledes hun hin aften ængstelig tøvede uden for Peder Hansens port af frygt for de store hunde, der altid gik løse i gården, og i sin nød foldede sine hænder og bad sit Fadervor. Det gav hende mod til at åbne porten, og lykkelig slap hun ind til Ellen-Per-Hans, der straks satte hende i arbejde. - Selvfølgelig var Ane Kirstine vant til fra sit hjem at deltage i alt arbejde - ude som inde - men det var dog først i de følgende 4 år hos "Per-Hans", at hun rigtig fik lært at arbejde, og da hun var sund og stærk i alle måder og ikke gik af vejen for noget, fik hun som oftest lov til at gøre karls-arbejde. Hun måtte således køre harve og tromle - og endda med Peder Hansens stadsheste, et par store brune -. Ved tørveskæring måtte hun gerne køre i ælten - og med humør tage imod de øsefulde vand, som karl eller husmand med rund hånd lod træffe hende før ælten. - Men når gødningen skulle køres ud, helt op i markerne mod Kallehave-landevejen, mødte naboer og venner og hjalp til, og Ane Kirstines arbejdsevne blev da sat på den hårdeste prøve, idet hun ene måtte klare spredningen. Ja, overleveringen fastholder endda, at hun var så rap til dette arbejde, at hun holdt 9 vogne stangen ved en lejlighed.

Har en af disse vogne været Per-Mads' - kørt af Rasmus?

Meget taler for det. - Har de to unge under den sædvanlige arbejdets kappestrid mellem naboer, under årstidernes skiften, vundet og uddybet en gensidig tilknytning? - Vi ved nu kun, at de en aften i juli 1839 mødtes på byvejen mellem de to gårde - og her siddende på en flad sten i gærdet ind til Hans Rasmus' mark (10-3) blev "kjendt" med hinanden - som Rasmus senere udtrykte sig, da han indførte begivenheden i slægtsbogen.

At mindet om hin juli-aften havde værdi for livet, viser følgende: År efter, at Ane Kirstine og Rasmus var blevet gift, bad de Peder Hansen om at måtte tage den omtalte sten hjem til deres

gård, hvad de naturligvis fik lov til, og i mange år stod den ved ledstolpen ind til haven. Da Rasmus døde, blev den slået i to stykker, og det ene ført ud på hans grav for at tjene til støtte for den marmortavle, Ane Kirstine lod sætte. - Det andet stykke ligger nu i gårdens have og fortæller nye generationer om dengang, "Stine-Rasmus blev kjendt med Rasmus Pæsen".

Den 1. maj 1843 forlod Ane Kirstine Per-Hans. Et par dage før havde Peder Hansen indført følgende i hendes skudsmålsbog: "Foranførte Pige Ane Kirstine Johansdatter har tjent mig i 4½ Aar fra 1. November 1838 til 1. Maj 1843 og i denne Tid opført sig tro, flittig og skikkelig og i enhver Henseende til min Tilfredshed."

Meget tyder på, at Ane Kirstine og Rasmus havde tænkt på giftermål nu ved majdag, men p.g.a. Peder Madsens vaklende helbred udsættes det, og den 17. maj går hun i plads hos Amtsstuefuldmægtig Schøne på matr.nr. 6-10. Her blev hun så sommeren over, og den 19. oktober indføres følgende i hendes skudsmålsbog: "At Pigen Ane Kirstine Johansdatter har tjent mig fra 17. Maj 1843 til 19. Oktober 1843 og i den Tid i alle Maader opført sig som en flink og ordentlig Pige, og kun fordi hun skal giftes, forlader hun mig. Oprigtig ønsker jeg hende alt muligt Held i hendes nye Stilling". -

Jeg har været pigen til Stine
Stine og Peder sine færdige
mig i 4½ Aar fra 1. November
1838 til 1. Maj 1843 og
i denne Tid og ført mig tro
og flittig og skikkelig og i
enhver Henseende til min
Tilfredshed -
Peder Hansen
Barkhebelles den 17. Maj
1843.

Ad Pigen Ane Kirstine
Johansdatters færdige
mig fra 17. Maj 1843 til
19. Oktober 1843 og i den Tid
i alle Henseender har mig
som en flink, ordentlig
og skikkelig Pige og
for at hun skal giftes
forlader mig. Oprigtig
ønsker jeg hende alt
muligt Held i hendes nye
Stilling.
C. Schøne
Barkhebelles den 19. Okt. 1843

Det var den 19. oktober, og dagen efter stod brylluppet - ingen tid var ødslet bort - men det lille træk fortæller nu alligevel sit om "Stine-Rasmus", som hendes navn nu for eftertiden blev i Bakkebølle. Det kunne let se ud, for den der ikke kender stort til det ægtepar, vi her fortæller om, som brylluppet, der blev indgået den 20. okt. og en måned efter fulgtes af en fødsel, var stiftet for tilfældet. Lad det da straks slås fast, at mere harmonisk og på alle måder lykkeligt ægtepar, har der næppe før eller siden været i det ganske sogn. Rasmus kunne da også, for at være slægts-traditionen tro og bevare for eftertiden de rigeste data, med varm glæde prente følgende i slægtsbogen: "Aaret 1839 i Juli blev jeg kjendt med dig, og 1843 den 20. Oktober knyttede vi Ægteskabs Baand. Altsaa var jeg forlovet med dig 4½ Aar".

Peder Madsens fredskovspart - den part af skoven, der lå nærmest Vestenbæk-skellet - var ved den tid, vi her omtaler, den eneste af samtlige gårdes parceller, der endnu fortjente navnet Fredskov, da den stadig lå urørt, bevokset med storskov af bøg som en fortsættelse af de frodige Vranggårdske skove. Vel havde Peder Madsen nu og da skovet til eget brug, men genvæksten havde let ved at udfylde hugsten, og denne skovpart var derfor stadigvæk - for at bruge bøndernes udtryk fra 1801 - "en vigtig Herlighed" for gård nr. 16.- -

Når vi derfor den 7. dec. 1843 - kort efter Peder Madsens død - ser Trine-Per-Mads og sønnen Rasmus købslå om en 3-4 Td. af Strandskoven - á 100 Rd. - kan man kun udtrykke beklagelse. Her faldt så den sidste rest af det, bønderne i fællesskab i 1801 havde bygget op "til en ubrødelig Holdelse af os og vore Efterkommere".

Men set under datidens syn, var det uden tvivl den bedste måde at skaffe fornøden kapital til de udbetalinger, der forestod. Køberen var bådfører Lars Hansen, og vilkårene følgende:

Købekontrakt

Underskrevne Rasmus Pedersen af Bakkebølle tilstaar herved i Forening med min Moder, Ane Katrine Rasmusdatter, at have solgt og afhændet det min afdøde Fader Peder Madsen, ifølge Skøde af 31. Juli 1805, tilhørende 3 á 4Td. Land Jord geometrisk Maal, hvilket Areal dog nærmere skal blive bestemt ved en lovbefalet Opmaaling og som staar for Skovskyl 3 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb., beliggende i Bakkebølle By, Vordingborg Landsogn, Præstø Amt, hvilken Ejendom min Fader Peder Madsen tillige med hans øvrige Ejendomme ved en testamentarisk Disposition af 1. Maj 1843 har overladt mig, til Baadfører Lars Hansen sammesteds paa følgende Vilkaar:

1. Jorden overtager Køberen straks i den Stand, i hvilken den forefindes tillige med det paa samme værende Skovkrat, og Formaalingen af bemeldte Jord sker alene for Sælgerens Regning.
2. For hver Td. Land geometrisk Maal betaler Køberen 100 Rd. Sedler.
3. Sælgeren og Arvinger alene forbeholder sig dem fri Vej til Stranden over Køberens Jordlod, hvorimod Køberen og Arvinger ligeledes har fri Vej over Sælgerens Skovpart ind til Vejlinien, som fører til Bakkebølle.
4. Alle i Anledning af denne Handel flydende Omkostninger saasom Skødets Udstedelse med videre paahviler Køberen.

Af Købesummen betales 200 Rd. til 10. December Termin dette Aar, hvorimod Resten af Købesummen betales, Saasomt ommeldte Formaaling er passeret, og har Sælgeren

da, naar halve Købesum er betalt, at udstede Køberen ubehæftet Skøde paa Ejendommen.

Som Køber
Lars Hansen

Som Sælger
Rasmus Pedersen
Ane Catrine Rasmusdatter

Vordingborg, den 7. December 1843

Den 28. dec. s.å. betaler Lars Hansen de omtalte 200 Rd., som han mod pant i parcellen har lånt af Sognefoged Anders Jørgensen, og den 17. juli 1845 - efter at parcellen er sat i hartkorn til 3 Skp. 1 Fjd. 2½ Alb. — betales restsummen med 104 Rd. 7 Sk. Denne parcel får matr.nr. 59b. Den 9. febr. 1870 fraskiller Lars Hansen jorden og huset, der får matr.nr. 59, medens han afhænder jorden til styrmænd Peder Larsen for 1.500 Rd. samt en aftægt til værdi 1.225 Rd.

Ved Peder Madsens skifte, der indledes den 22. febr. af Justitsråd og Birkedommer Oxenboll med Sognefoged Anders Jørgensen og Tingmand Willum Henriksen af Græsbjerg. På gården i Bakkebølle foretoges ingen registrering, idet enken Ane Katrine Rasmusdatter med sin laugværge Christen Andreasen³ af Bakkebølle dels fremlagde de forskellige afkald fra afdødes børn og svigerbørn og dels testamentet af 1. maj 1843. - Endelig opnoteredes Peder Madsens 7 børn og for pigebørnenes vedkommende - undtagen Ane, der kun var 18 år - deres ægtefæller.

Først den 14. dec. sluttede skiftet med, at Rasmus Pedersen overtog gården i henhold til testamentet og erklærede sig fyldestgjort med 1.600 Rd. som sin arvepart. - Enken erklærede, at der på gården hæftede en gæld til den kgl. kasse på 211 Rd. 2M. 4Sk., men at denne gæld skal være arvingerne uvedkommende, ligesom hun påtog sig at betale alle skifteomkostninger. Endvidere erklærede hun, medens boet har stået under behandling, at have bortsolgt lidt over 3 Td. til bådfører Lars Hansen. Da kun halvdelen kunne betragtes som arv efter faderen, mens den anden halvdel var forlods udbetalt arv efter hende, skulle datteren Ane kun have renter af de 400 Rd. straks, mens alle 800 Rd. blev stående i gården.

Så flyttede da Ane Katrine Rasmusdatter og Ane ud i aftægtsboligen, "som var indrettet i den sydlige ende af den vestre længe og bestod af to stuer, køkken og spisekammer og forstue med indgang fra porten i stuehuset. I flere år malkede Farmor selv sine to køer, kærnede smør og fedede svin, men da hun blev ældre og lidt svagelig, afgav hun koholdet mod et vist kvantum mælk daglig".

I den forreste stue stod himmelsengen, og her var opholdsstue, mens den anden nærmest var stadsstue - øverstestue. Herfra så Trine-Per-Mads i de følgende 32 år livet gå sin gang på gården - i arbejde og fremgang - med mange barselgilder og ikke få begravelser.

Da hun kun var 50 år, dengang hun gik på aftægt, var hun i mange år en god støtte i mangt og meget for de unge folk, og det billede, Peder Rasmussen giver, da han fortæller at kunne huske "Farmor, Moder og Faster Ane sad og spandt i den store dagligstue med dens Lergulv og med Mælkehyldeerne under det lave Loft", kunne sikkert suppleres med mange.

Forholdet mellem ung og gammel var i disse år, efter de mange samstemmende kilder at dømme, det allerbedste. Ingen glemte at vise alderdommen den fortjente respekt, og allermindst den, der nu stod for styret inde, Ane Kirstine. - Når pigerne skulle ud at flytte

---

³ (No. 15-14) - iøvrigt gift med Ane Katrines søster Birthe.

kreaturer, blev de mere end een gang formanet om at sætte Trine-Per-Mads' køer på det bedste græs. Men gladest for "Farmor" var her, som så mange steder, børnene. Peder Rasmussen fortæller herom: "Som den ældste af os Søskende var Jeg Farmoders Kælebarn, og jeg holdt næsten mere af hende end af min Moder. Saalænge jeg var lille, var jeg derfor inde hos hende i hendes Aftægtsstue den meste tid, og da jeg blev større, søgte jeg ind hos hende, saa ofte, jeg havde Tid dertil. Hun satte Pris paa, at jeg læste Aviser eller andet højt for hende, og hun havde saa altid enten stegte Æbler eller lidt Kage til mig. De Tider, jeg saaledes har tilbragt hos hende, hører til mine bedste Barndomserindringer. Da vi 31. Marts 1871 rejste til Krøjerup, var hun meget bevæget ved Afskeden med os, og vi fik ofte Hilsen fra hende. Hun besøgte os en eneste Gang i Krøjerup, og det var baade første og sidste Gang, hun kørte paa Jernbane." - Peder Rasmussen, der kan huske sin farmoder fra omk. 1850, beskriver hende således: " - hun var lidt under Middelhøjde, havde en køn krop og et livligt og klogt Ansigt. Hun var godt begavet og havde en god Sangstemme og vilde gerne synge mange af de gamle Viser for os Børn. Hun havde ogsaa historisk Interesse og kunde fortælle os mange interessante Ting, hun enten havde oplevet eller hørt fortælle, baade om Krigstid og om liv i Bakkebølle i Fredstid, og jeg maa meget beklage, at jeg ikke den Gang havde Forstaaelse af Værdien af hendes Sange og Fortællinger og nedskrev dem, thi nu er desværre det meste af, hvad hun paa den Maade meddelte mig, gaaet tabt." - - -

Et hjørne af gårdspladsen (omkr. 1930)

Da Trine-Per-Mads kom op i årene, og Ane forlængst kommet hjemmefra, havde hun i "Lollike-konen" - en huskone, der efter Niels Husmand kom til at bo i huset ved Rønnet - en god og trofast hjælper - gangkone, som man sagde.

Som rimeligt var, gengældte Trine-Per-Mads på sin måde al venlighed og omsorg, der blev vist hende, men den, hun omfattede med varmest hjerte, var uden tvivl sønnen Rasmus, hendes

førstefødte. Det glædede hende at se ham i lykkeligt ægteskab, at se hans fremgang, hans børn - og det blev derfor også et hårdt slag for hende, da en lungebetændelse i maj 1874 rev ham bort, kun 55 år gammel. - "Hun overlevede ham til 7. marts 1877". - "Lollikekonen" boede på det sidste hos hende - ja, den nat, Trine-Per-Mads døde, skal hendes tro gangkone endog have tilbragt resten af natten som sædvanlig i den fælles himmelseng.

Tro mod testamente og aftægtskontrakt af 1. maj 1843, holdt Stine-Rasmus Trine-Per-Mads' "anstændige Begravelse efter Egnens Skik og Brug" med et 2dages gilde med slægt og venner.

Vi vender nu tilbage til Ane Kirstine og Rasmus - i de første 24 år af deres ægteskab blev der holdt barselgilde 13 gange, desværre ofte fulgt af begravelser. Trine-Per-Mads og Lollikekonen var selvskevne i "Kvindestuen", men også Maren Munk blev tilkaldt hver gang, enten det nu var ved dag eller nat.

Ane Kirstine Johansdatter og Rasmus Pedersen havde følgende børn:

1843-12. nov.	Fødes Kirsten Rasmusdatter - hjemmedøbes - dør 22. nov. samme år.
1844-13. nov.	Fødes Peder Rasmussen - hjemmedøbes - dør 24. nov. samme år.
1845-1. nov.	Fødes Peder Rasmussen - hjemmedøbes - fremstilles i kirken (død 13. feb. 1914).
1848-15. mar.	Fødes Johan Rasmussen - hjemmedøbes - fremstilles i kirken 21. mar. Dør 22. jan. 1852.
1850-3. juli	Fødes Jens Peter Rasmussen og døbes 22. sept. (død 13. nov. 1926).
1852-28. nov.	Fødes Johan Rasmussen - døbes 21. jan. 1853. Dør 7. marts 1859.
1854-27. dec.	Fødes Anne Rasmussen - døbes 9. mar. 1855 (død 5. nov. 1912)
1857-6. april	Fødes Marie Rasmussen - døbes 5. juni. Dør 24. mar. 1859.
1859-20. okt.	Fødes Marie Rasmussen - døbes 28. dec. (død 4. okt. 1937).
1862-30. jan.	Fødes Rasmus Johan Rasmussen - døbes 11. apr. (død 21. dec. 1879)
1864-11. maj	Fødes Maren Kirstine Bodil Catrine Caroline Rasmussen - døbes 10. juli - dør 13. okt. samme år.
1865-20. okt.	Et dødfødt drengbarn.
1867-15. aug.	Fødes Christian Andreas Rasmussen - døbes 13. nov. (død 1. nov. 1941).

Der skulle en frodig natur og et stærkt helbred, legemlig som sjælelig, til at sætte alle disse børn i verden - se dem vokse - og flertallet af dem dø inden moden alder. Stine-Rasmus havde disse egenskaber, og dog satte de mange små lig, hun måtte "klæde", sit præg på hende. Hun havde født dem for at se dem udvikles - og for Rasmus' skyld - han, der hver gang med inderlig glæde kunne prente disse ord: "Min kjære Hustru har i Dag født mig - -". År efter, at Rasmus Pedersen var død, kunne Stine- Rasmus i stille glæde ved mindet tage disse optegnelser frem fra sine gemmer i aftægtsstuen.

Selve gårdens indretning har vi beskrevet (side 14), som den var, da Per-Mads overtog den. Hvad angår møbler og indbo, var det noget nær som på egnens andre velstående gårdsteder, dog var der måske en del mere kobber- og messingtøj samlet her end almindeligt. Det hændte ofte, at de panter, sognefogeden havde modtaget i stedet for penge eller for en mindre

forstrækning, aldrig blev indløst, og beholdningen voksede, uden at den dog vurderedes for mere, end brugsværdien tillod.

Det betydeligste stykke var et drevet 8-kantet messingfad fra 1600-tallet. Hvornår og hvorledes dette pragtstykke var kommet til gården, vides ikke, men det har efter alt at dømme været på gården i Peder Madsens tid. Ved barselgilde, bryllup eller begravelse blev det hen på natten sat på bordet som anretterfad, men til daglig havde det sin plads på væggen som dagligstuens vigtigste dekoration. De børn, der voksede op her i 1850-60'erne glemte aldrig dette strålende renaissancearbejde med den overdådige ornamentik. Lad os da fortælle dets historie færdig, medens vi er ved det: Da Stine-Rasmus forudså, at det kunne volde sine vanskeligheder at få fordelt den store samling kobber- og messingtøj ligelig og til alles tilfredshed mellem børnene, besluttede hun - det kan vel have været i 80'erne - at sælge det. Anledningen var vel nok givet af Jens Olsen, "Bondekrædderen", der selv var interesseret i alt "gammelt" købte op til Kammerherreinde Oksholm på Rosenfeldt. - Kammerherreinden kom selv til Bakkebølle - i lukket karrosse med kusk og tjener - for at se genstandene og handle med Stine-Rasmus. Og hvilken handel - aldrig har der fundet større "omsætning" sted i Bakkebølle i denne vare. Peder Rasmussen siger om moderen: "Moder var en godt begavet Kone med en fast Villie. Hun var altid den samme, enten hun stod overfor sine Standsfæller eller overfor Folk udenfor Bondestanden." Da Stine Rasmus mærkede, at Kammerherreinde Oksholm var samler, sagde hendes sunde fornuft og rolige omdømme hende snart, hvad hun i dette tilfælde kunne forlange for sit, og da ekvipagen med hendes Nåde fulgt af en arbejdsvogn med kobbertøj og messinggenstande rullede ud af gården, var hun 800 kr. rigere - mange penge i de dage.

Tilbage til dagligstuen på matr.nr. 11-16 omkr. 1850. Peder Rasmussen skildrer den således: "I denne Stue var et Fag Vinduer mod Gaarden og to mod Haven, alle med blyindfattede Ruder. Bohavet bestod af følgende Genstande: mod Væggen til Gaarden til venstre for Døren ud til Forstuen en Gaasebænk med et Bord foran, ved hvilket de daglige Maaltider indtoges, for Enden af Gaasebænken og Bordet en Himmelseng med Omhæng, mod Væggen til Øverstestuen til højre for Døren og op til denne en Kistebænk, og foran denne et stort Egetræsbord, og i Hjørnet et pænt Hængeskab, paa hvis Stolper var udskaaret en Mands- og en Kvindefigur, mod Væggen ud til Haven en Bænk og en Himmelseng, i hvis Gavl var et Skab, hvori opbevaredes Kopper, Glas m.m., mod Væggen ud mod Køkkenet en stor Bilæggerovn med Messingkugler paa Hjørnerne og i Hjørnet mod Gaarden et Skab. Imellem Kakkellovnen og Sengen var den saakaldte Kakkellovnskrog, hvor der til Tider stod enten en Lænestol eller en Bænk, men som oftest optoges denne Plads af Vuggen.

Denne Stue var den eneste, hvori der var Kakkellovn, og her opholdt hele Familien sig Dag og Nat. Her spiste ogsaa baade Familie, Tyende og Gæster. Om Aftenen blev Stuen kun oplyst ved en Tranlampe, der var anbragt i en Opstander paa en Træklovs, den saakaldte "Lysekælling". Fruentimmerne, som enten spandt, kartede eller forrettede andet Husflidsarbejde, sad nærmest om Lysekællingen, og Mandfolkene, der ofte var beskæftiget med et eller andet Husflidsarbejde, sad længere tilbage. Lyset var sparsomt, men man var dengang ikke forvænt i saa Henseende. I denne Stue var mælken anbragt paa Hylder under Loftet, enten i Træbøtter eller Lurfade. Under Sengen, som det eneste frostfrie Sted i Huset, blev opbevaret finere Læggekartofter, Blomsterknolde og meget andet. - Gaasebænken afgav et for Gaasen behageligt, men for de paa Bænken siddende, ofte ubehageligt Opholdssted i Rugetiden. Undertiden kunde det, naar Vinteren var streng, ogsaa hænde, at et svagt Faar blev forundt

Husly i Stuen en kortere Tid med sine nyfødte Lam, thi man var den Gang meget omhyggelig for Kreaturerne, og Staldene var meget utætte og kunde hverken holde Sne eller Kulde ude. Det skal dog bemærkes, at en saadan Stue kunde se ret hyggelig ud, naar man blot havde Sans derfor".

Som det var at vente, kunne den gamle gård fra 1799 ikke, trods aldrig så god vedligeholdelse, trodse tidens tand og fortsat opfylde de krav, som den stærkere drift stillede til rum og indretning, og da Rasmus Pedersens formueomstændigheder var sådan, at det økonomiske ikke var nogen hindring, ser vi en ny gård rejse sig på den gamle plads; Stuehuset i 1858, den østre og nordlige længe i 1866. Med sine tre skorstene og valmede gavle har den i sine første år ved sammenligning med byens andre gårde virket betydelig og vel nærmest have været forud for sin tid, hvad også bekræftes af den kendsgerning, at den fortsat og uden synderlig ændring ligger den dag i dag, som da Rasmus Pedersen lod den opføre.

Indboet fra disse år af bliver også rigere. Her skal dog kun omtales et enkelt møbel, et chatol, Rasmus Pedersen købte på en auktion i Kallehave efter en kornhandler Koster. I dette møbel gemte Rasmus Pedersen sine værdipapirer og rede penge.

Rasmus Pedersen huskes af sine naboer - og hvem ved for resten bedre besked end naboerne - som en dygtig landmand, der nød sine byfællers respekt og sympati. Altid var han først på færde, foran i arbejde - og vellidt af sine folk. Alle sagde naturligvis du, og alle spiste ved samme bord og af samme fad. Kun de gamle, som man særlig ville hædre, tiltaltes med I. De patriarkalske forhold skabte en egen stemning af samhørighed og solidaritet, som nu er tildels ukendt. Peder Rasmussen fortæller om gårdens drift og folkehold omkring 1860: Gaardens Areal var ca. 75 Td. Land, som var inddelt i 9 Skifter. 1. Brak - 2. Rug - 3. Byg - 4. Bælgsæd og Kartofler - 5. Byg - 6. Havre - 7, 8 og 9 Græs. Rodfrugter dyrkedes kun lidt i den Tid. Besætningen bestod af ca. 20 Køer og andre Kvæghoveder, 4 Arbejdsheste og et Par Plage, 12 á 16 Faar, 1 Griseso og som Regel 12 á 16 Fedesvin.

Folkeholdet var 1 Karl, 1 Dreng, 1 Storpige, 1 Lillepige, 1 Husmand og om Sommeren en Vogterdreng. - Som eksempel på Lønnens Størrelse skal jeg nævne følgende: En Karl ved Navn Hans Jørgen Nielsen, der tjente hos mine Forældre i 1849, var fæstet for en Løn for hele Aaret af 26 Rd., Bukser, Vest, 2 Skjorter, Nattrøje og et Par Strømper. Drengen, Jens Nielsen, fik for hele Aaret 1850 8 Rd., Jakke og Vest og Benklæder af blaat Vadmel, 2 Skjorter, et Par Halvhoser, 1 Halstørklæde, 1 Par Sko og alle de Træsko, han kunde slide. - Vogterdrengen fik for Sommeren et Sæt Hvergarns-klæder, samt Sko og Kasket. - Husmanden fik om Sommeren 24 Sk. om Dagen og Kosten. For Pløjning og Kørsel arbejdede han 17 Dage. Omtrent hele Efteraaret og Vinteren var han beskæftiget med Plejl-tærskning, hvorfor han fik hver 21. Tønde og Kosten. Lønnen til Storpigen var 20 Rd. og til Lillepigen ca. 16 Rd. Aarlig".

"I Høsten var der altid samlet en stor Arbejdsstyrke. De omboende Husmænd havde faaet bedækket deres Køer mod at forrette en Høstdag pr. Ko; endvidere gjorde enkelte andre Høstdage for Pløjning og Skovning m.m. Sæden blev mejet med "Mejered" og lagt paa Skaar, til den var tilstrækkelig vejret, hvorefter den blev bundet op i store Neg, og til Bindingen benyttedes enten snoede Høstbaand eller knyttede Halmbaand. Hver Binder fik et Bundt Baand, hvori der var til tre Traver⁴ og saa gik det omkap, da alle satte en Ære i at faa bestilt det mest mulige. For hver "Binder" var der en "Opneger", for det meste ældre Folk. Omtrent samtidig med, at man begyndte at binde, paabegyndtes Hjemkørselen af Sæden, thi man turde

---

⁴ 1 trave = 20 neg

ikke udsætte de store Neg for at blive gennemblødt af Regn. - Ærterne blev sat i Stak i Gaarden, og saa snart Høsten var endt, begyndte "Ærte-gilderne", det vil sige, at 12 á 16 Mand tærskede Ærter paa Gaardspladsen. - Ærterne blev væltet ned fra Stakken og lagt i en tyk Skaar i omtrent hele Gaardspladsens Længde, og Mandskabet, delt i lige mange paa hver Side, begyndte i den ene ende at bearbejde Skaaren med Plejlerne og vedblev dermed, til den anden Ende var naaet. Derefter blev Skaaren vendt med den anden Side opad, og saa fik den en Omgang til. Halmen blev bundet i Knipper og baaret ud af Gaarden af Mandskabet ved den ene Side, der kaldtes "Drengene". Medens Udbæringen af Halmen skete, lagde det andet Hold Mandskab et nyt Lag Ærter ud, og saaledes blev man ved hele Dagen. Man regnede med, at der paa den Maade blev tærsket ca. 2½ Td. pr. Mand. - Der var noget festligt over disse "Ærtegilder". Arbejderne, der for største Delen bestod af Byens Karle, mødte i deres Søndagstøj, og der vankede af den allerbedste Mad med Gammeløl til. Om Aftenen, naar Arbejdet var endt, sang man Viser, særlig dem om Krigen 1849-50, og undertiden tog man sig en Svingom.

"Bragegilderne" eller Hørtilberedningen foregik noget senere, som Regel i September. Her gravede man en Grav, ca. 4 Alen lang, 1½ Alen bred og 3 Alen dyb, hvorover der paa langs blev lagt et Par tynde Stænger. Paa disse blev Hørren tørret ved en ild i Gravens Bund. Efterhaanden, som Tørringen var tilendebragt, blev Hørren knækket paa en Haandbrage og derefter "skættet". Skætningen udførtes af en 5-6 Koner og Piger med en "Skættel", et Slags Træ-sværd med bred Klinge, ca. 1 Alen lang. Hørren blev holdt med venstre Haand over et "Skættetræ", medens den blev bearbejdet med Skættelen i højre Haand, indtil den var fri for "Skæver". Efter Skætningen fulgte "Heglingen", der delte Produktet i Hør og Blaar, og forud for Bragningen blev Hørren "rødnet", enten ved, at den høstede Hør blev sænket ned i en Tørvegrav i ca. en Uge eller ved Spredning paa en Græsmark i ca. 3 Uger. Disse Bragegilder havde samme festlige Karakter som Ærtegilderne."

Det var de store arbejder, gilderne, - foruden de omtalte ærte- og bragegilder kunne også nævnes møggilder, klinegilder og kartegilder, hvor man gik på omgang og hjalp hverandre. Ved den kolorit, stadstøjet med sølvknapperne, gildesraaden og den festlige stemning, der som regel steg mod aften, hvor klarinet og violin ventede til dansen, var disse med til at kaste en glans over arbejdet, der særlig på de afsides udflyttergårde virkede opmuntrende og ansporende.

Rasmus Pedersen var morgenmand. Om sommeren var han oppe kl. 4 og om vinteren kl. 5 - og stod der særlige arbejder for, såsom skovning, slagtning, indflytning af stakke o.l., var han i gang en time før. Peder Rasmussen følger hertil; "- vi var altid noget tidligere paa Færde end de fleste andre, men til Gengæld holdt vi ogsaa Fyraften ca. en Time førend de andre i Byen. Det var dengang almindelig Skik, at der om Sommeren blev arbejdet til Solnedgang, men vi holdt op senest kl. 8".

Morgenens første arbejde var, når heste og kreaturer ikke var ude, at skære hakkelse til et døgn. "Karlen og Drengen trak Hakkelsesmaskinen, og Fader lagde i. Naar vi var færdige dermed, gik Karlen om Vinteren til sit Arbejde paa Loen, enten det var lyst eller ikke, medens Fader og vi Drengene gav os til at strigle Kreaturer, vande Heste og rense Staldene. Den øvrige Tid af Dagen gik med Kreaturerne Pasning og andet forefaldende Arbejde". - "Straks efter Høst begyndte Husmanden at tærske "til Punds", og naar Rugen var saaet, maatte ogsaa Karlen ind paa Loen for at tærske, medens Drengen blev beskæftiget med Efteraarspløjningen, der som Regel blev tilendebragt til 1. November - -".

"Tærskearbejdet var i Reglen tilendebragt i Marts Maaned, og saa blev der kørt Brænde hjem fra vor egen Skov, hvis dette ikke allerede var sket, thi Slædeføre blev saa vidt muligt altid benyttet hertil. Der var ogsaa meget at gøre med Lukning med Risgærder om Mark og Have, samt Rydning af Træer og Tjørn. Alle disse Arbejder skulde helst være tilendebragt, inden Saatiden begyndte".

"I den Tid, jeg var hjemme", fortsætter Peder Rasmussen, "havde man endnu ingen Andelsmejerier, og Mælken blev derfor behandlet i Hjemmene; det var det saakaldte "Bøttemejeri". Mælken blev opsiet enten i Træbøtter eller i Lurfade eller Metalfade og derefter hensat paa Hylder under Dagligstuens Loft. Dette fandt de fleste Steder dog kun Sted til omkring 1855. Senere blev Fadene eller Bøtterne hensat i et Rum ved Siden af Køkkenet, der var indrettet hertil. Naar Fløden var kommet frem, blev den skummet af med en Skummeske og hensat til Syrning i en Syrespand, og derefter kærnet enten i en Stangkærne, Svingkærne eller Vuggekærne.

- Om Vinteren udførtes Kærningen altid om Aftenen af Gaardens mandlige og kvindelige voksne Husstand ved at man skiftevis drev Kærnen i nogle Minutter. Om Sommeren og ved Vintertide, naar der var nykælvede Køer, kunde der blive Smør efter ½ Times Forløb, men om Vinteren, naar Køerne var omtrent golde, og der skulde samles længe til en Kærning, kunde det hænde, at der slet ikke vilde blive Smør af Fløden. Jeg har oplevet flere Eksempler paa, at man i saadant Tilfælde troede, at en eller anden Kone i Nabolaget, enten ved Hekseri eller ved at have givet Køerne onde Urter, havde bevirket, at der ikke kunde blive Smør af Fløden, og at man i sin Nød henvendte sig til den kloge Kone i Tjørnehoved⁵, som var bekendt for at kunne forpurre Hekseri. Den kloge Kone bestyrkede i Regelen sine Kunder i disses Mistanke og nævnede undertiden i forblommede Udtryk den Mand eller Kvinde, der havde øvet sine Kunster mod Kunderne; men hun vidste altid Raad for at hæve Trolderiet. Kuren bestod for det meste i, at hun gav Kunden nogle Baand, hvorover hun havde mumlet nogle uforstaaelige Ord, med hjem til at binde enten paa Køerne eller omkring Kærnen. Den kloge Kones Raad hjalp naturligvis ikke noget, men undertiden kom der nykælvede Køer til i Besætningen, og saa kunde der blive Smør. Hun fik dog Æren derfor, og hendes Anseelse blev forøget derved. Der skal jo Tid til alting, sagde man. - Jeg tror ikke, at mine Forældre nogensinde søgte den kloge Kone i Tjørnehoved."

Rasmus Pedersen var en mand af omkring middel højde, med regelmæssige ansigtstræk, sund hudfarve, buet næse og fyldige bakkenbarter. Han havde en rank holdning og livlige bevægelser. Han blev af samtidige regnet for en smuk mand - hvad de få fotografier, vi har af ham, også viser. Peder Rasmussen beskriver sine forældre således: "Baade Fader og Moder var meget flittige og sparsommelige Folk, men alligevel gæstfrie og hjælpsomme. De besad begge stor Energi og økonomisk Sans. Moder forstod udmærket at faa sat Fart i Arbejdet, men tiltrods for, at hun stillede store Fordringer til sine Tjenestepiger, kunde hun dog som Regel beholde dem flere Aar i sin Tjeneste. Pigerne maatte altid deltage i forskellige Markarbejder, f.eks. Tørveskæring, Spredning af Gødning, Ruskning af Hør og Pasning af Kreaturerne m.m." -"Fader havde ikke store Aandsevner, men han var en fornuftig Mand, behagelig og imødekommende over for dem, han kom i Berøring med, og han nød stor Anseelse i den nærmeste Omegn for sin Flid og Arbejdsomhed. Han var meget villig til at yde en Haandsrækning, naar nogen bad ham derom, enten det saa gjaldt Kautionsforpligtelse eller Laan i rede Penge eller Varer. Mærkværdigvis led han aldrig noget Tab derved. "

---

⁵ Læs om den kloge kone i Tjørnehoved i Historisk Samfunds Årbog 1957

Men den af alle, der kunne være sikrest på Rasmus Pedersens hjælp og støtte, var fætteren, Rasmus Husar. Han tjente hos Peder Madsen som karl, inden han kom ind ved husarregimentet, og fra disse drengeår bevarede Rasmus Pedersen en stærk slægtsskabs- og venskabsfølelse, der holdt gennem årene, hvad så end Husaren fandt på af gale streger. Nå, det må nu siges, at vi heller aldrig har set ham fravende sin fætter på nr. 16 noget. - I høsten og særlig, når der skulle sættes stak, ser vi da også altid Husaren oppe på nr. 16. Fåmælt, bestemt, med en dreng som hjælper, sættes hvert neg med et bestemt tryk af knæ og hånd - og stakken rejser sig, som den var drejet. Hvor andre af bymændene kunne overse Rasmus Husar og mindes hans svage sider, var Rasmus Pedersen der altid med hjælp og støtte. Hans Hansen Fladebæk fortæller herom: "Engang sad Rasmus Pedersen og flere af Bakkebølle-Bønderne ude hos "Everts" i Vordingborg, - vel bænket ved Mad og Drikke, - da Rasmus Husar ogsaa kommer derind. - "Vil du have noget at spise, Rasmus," siger Fætren, og Husaren bliver beværtet - ved et Bord ved Siden af. De andre Bakkebøller ikke saa meget som ser den Vej.

Da Bønderne senere skal have an Bolle Punch, siger Rasmus Pedersen, vendt mod Rasmus Husar: "Sæt dig her hen, Rasmus, og faa noget med - ". Men herover blev Hans Poulsen saa vred, saa vred. "Han var jo saadan", fjøede Hans Fladebæk til, "noget fin paa det, men Rasmus Pedersen var jævn og ligetil - og betød ogsaa meget mere blandt Bønderne".

Da det omsider gik Rasmus Husar galt - og han på anmeldelse af Lars Johansen (gård nr. 9-12), for tyveri af nogle høns kom i Viborg Tugthus, var Rasmus Pedersen meget vred på svogeren: "Du kunde jo have sagt det til mig, saa skulde du have faaet de Høns igen mange Gange."

Kun een gang ser vi Rasmus Pedersen i større handel - rimeligvis påvirket af unge Hans Rasmussen (gård nr. 16-15 - Stærsgård), hvem han i kompagniskab købte Hjortholm. Ud over, at de to købere lånte 500 Rd., i Vordingborg Sparekasse mod pant i ejendommen, ved vi nu ikke stort om denne forretning, som de havde ca. et år til majdag 1864. - Der er aldrig senere talt ret meget om "dengang de ogsaa havde Hjortholm" - vistnok fordi Rasmus Pedersen ved salget for første og sidste gang, pådrog sig Stine-Rasmus' stærke vrede. Klog og forudseende, som hun var, havde hun forlængst lagt sin plan: Her var en gård for et af børnene, for Peder, når han nu kom så langt. - Og nu havde Rasmus så pludselig solgt den. Det tilgav Stine ham ikke det første døgn. Ja, de, der ved noget om det, siger endda, at hun ikke talte til ham i 8 dage.

Men skal der nu gøres ret og skel, handlede Rasmus Pedersen sikkert klogt. Da det efter handel viste sig, at unge Hans Rasmussen ikke kunne skaffe de aftalte penge og heller ikke ville give afkald på sin andel i købet, var der ikke andet for Rasmus Pedersen end atter at realisere - selv om han derved kom til at krydse Stines planer.

Det var ved denne tid endnu ikke almindeligt at fejre sølvbryllup med gaver og større sammenkomster - og hverken Rasmus eller Stine havde da tænkt på at gøre noget til deres 25-års bryllupsdag den 20. okt. 1868. Men bymændene og deres koner havde bestemt noget andet. Hans Nielsen Vallebo og Rasmus Munk fortæller herom i en samtale 63 år efter: Bønderne havde været ude i Vordingborg og købt et taffelur og en kurvestol - og Maren Vallebo havde dagen før sølvbrylluppet truffet Stine-Jens-Anders (gård nr. 5-9) og af hende hørt hele planen - -.

Det var meningen, at de ville tage Stine-Rasmus "med Natkappen på", hvorfor bymændene med deres koner i den årle morgen usete var kommet op fra byen med deres gaver og havde skjult sig i haven, mens Stines broder, Lars Johansen, og en til gik ind for at gratulere. -

Sølvbrudeparret var naturligvis oppe, og mens Stine gik op i øverstestuen for at hente en dug frem, får Lars Johansen lukket havedøren op - og ind stormer bønderne og deres koner, så da Stine vender sig med dugen, ser hun stuen fuld af gæster. - "Hvad skal det sige", spørger hun. - "Ja, vi vil have gilde". - "Ja, det skal I min sæl også få, men ikke i dag". - "Hvorfor ikke lige så godt i dag som i morgen", siger broderen.

Og nu kom det frem, at "Byen" havde lavet til gilde for sølvbrudeparret med bagning, brygning og slagting. - Men også på selve gildesgården måtte der sættes mange arbejder i gang, - og der blev travlt som aldrig før. Ridende og kørende i alle retninger. Kogekone og bedemand, skaffer og hjælpere blev sagt til. Der blev slagtet, bagt, kogt og stegt. Musikken blev hentet helt fra Kallehave, - »og i 3 Nætter og dage var Stine-Rasmus ikke af Tøjet". - "Ja, det var nu ogsaa for haardt", slutter de to gamle deres fortælling.

Fet

Gaardeier og Sognefoged

Rasmus Pedersens og Hustrues

Solvbrud,

den 20de October 1868.

Med Glæde har jeg modtaget det Hverv, Rasmus Pedersen, i de her Forsamledes Navn at overtælle Dem denne Gave, som et Udtryk for de venlige, hjærtlige og velvillige Følelser, vi Alle nære for Dem, og som en Erindring om denne Høitidsdag.

Det er idag 25 Aar siden, at De traadte for Herrens Altar for at tælle den Kvinde Haanden, som endnu staaer ved Deres Side, og der er fleet mange og store Forandringer siden den Tid. Dengang stode De unge og freidige, med Hjertet fuldt af store og rige Forhaabninger; med Tillid saae De de kommende Dage imøde, med Glæde og Kjærlighed ilde De til Deres nye Hjem. Tiden var Dem ikke lang. Trofast stode De hinanden bi i alle Guds Tilfælelser; i Tilliden og Kjærligheden til Gud og hinanden sandt De Styrke og Kraft til at bære alle Livets Glæder og Sorger. Deres glade Forhaabninger svigtede ikke fæller, Gud har givet Dem rigelig af sine gode Gaver, han stærkede Dem en stor Vorneflot, og hvad maa vel Glæde Forældrenes Hjerter mere end at see sig omgivne af hjærtlige og retfæstne Born. Det er en stor Glæde efter 25 Aars Forlob at see Egteskolt samlede sunde og friske, glade og tilfredse. Idet jeg i denne Anledning vil bringe Dem vor hjerteligste Sykonning, troer jeg at turde udtale ikke alene som mit, men som alle de her Forsamledes Haab og Ønske, at vi, naar andre 25 Aar ere hentundne, da endnu maae see Dem samlede glade og tilfredse! — Gud velsigne Dem paa denne Dag, Hans rige Naade og Fred være med Dem nu og altid!

Denne tale holdt
Skolelærer Kehlet
fra Bakkebølle
Skole ved festen

Rasmus Pedersen levede stort set i bedste forståelse med sine naboer, og de småtrætter, han omkr. 1862 havde med husmand Lars Hansen på Bakkebølleskoven, danner kun en undtagelse. Fra "Alders Tid" havde der gået en gangsti, kirkesti, som den ofte blev kaldt, diagonalt over matr.nr. 16's marker fra husmandsvejen til Olsbjerg, og som særlig blev benyttet af husmændene på Kallehave- og Bakkebølleskoven og var en betydelig genvej mod Nyråd og Vordingborg.

Naturligvis voldte en sådan sti tværs over en tre-fire marker en del besvær ved pløjning og andet markarbejde, og kunne vel i givet tilfælde også medføre krænkelse af markfreden. Vi ved dog ikke, om der har ligget et sådant tilfælde til grund for, at Rasmus Pedersen i efteråret 1862 lod stien spærre, - men derimod ved vi, at Lars Hansen, eller Line-Lars, som hans kendingsnavn var, respektløs fjernede denne afspærring og fortsat benyttede stien, når han skulle til Nyråd. Dette foranledigede Rasmus Pedersen til at lade Line-Lars indstævne for krænkelse af markfreden. Parterne kan imidlertid ikke forliges, da hver holder på sin ret, og sagen udsættes, for at Lars Hansen kan føre bevis for, at der er alders hævd på stien. Vi har desværre ikke set dommen, men denne er efter al rimelighed gået Rasmus Pedersen imod, idet vi ved, at stien fik lov at ligge til langt ind i 1900-tallet - og at Line-Lars så længe, han selv kunne gå til Nyråd og handle, fortsatte ad stien fra "Alders Tid".

Den 24. april - Rasmus Pedersens fødselsdag - var en festdag, der altid blev holdt, også efter at Stine-Rasmus var blevet enke. Så kom bønderne nede fra "byen" op på nr. 16, og sammen med naboer, slægt og venner skabtes der efterhånden en tradition for denne årlige sammenkomst. Såtiden var som oftest fra hånden, og turen gik ad markvejen op mod Kulsø jorderne for at se, om der var "noget Vand i Søen" og om Rasmus Pedersens ærter var kommet op, og hvorledes de stod.

Denne dag satte skel i tidsregningen for årets gang. Det var sommerens tærskel - og mangan ung, der for første gang var med i bymændenes kreds til Rasmus Pedersens ærteager, mindedes højt oppe i årene de gamle Bakkebøllebønderes visdom om vejr og grøde. Stine-Rasmus' gode mad og drikke bidrog også sit til at præge dagen, og ofte lysnede det mod morgen, førend de sidste gæster fandt ned ad byvejen igen. - De drak meget, de gamle Bakkebøller, det må siges, og mange af dem tålte det forbavsende godt. Det var tidens ånd, og det at drikke en mand, værten, læns, var en meget yndet spøg for mandfolk i de tider. Hos Rasmus Pedersen blev det så vidt vides aldrig forsøgt, dels var han ikke smålig med indkøb til sine gilder, og dels, hvad der efter tidens mål sikkert har vejet tungest, havde han ord for ikke at kunne blive "svirende".

Hos Jørgen Haagen (matr.nr. 20, nu Dalgård) derimod - det kan vel have været i 1870-72 - var det nær gået galt, idet bymændene, der var samlet for at fejre hans fødselsdag, havde fået opsnuset, at der "kun" var købt 18 potter rom, hvorfor de besluttede at drikke ham læns. - Men Jørgen Haagen pudsede da også dem, da han så, at det svandt foruroligende i beholdningen, idet han hen på natten fik "Lollikedrengen", der dengang tjente hos ham, uset på ryggen af en hest til Nyråd efter en forstærkning på 6 potter - og så måtte bønderne give op. - "Var I ikke noget usikre", blev fortælleren spurgt? - "Nej, jeg fulgtes med Rasmus Pedersen hjem, og vi fejlede da ikke noget". - -

Rom var den mest yndede drik, og en af Jørgen Haagens naboer havde da også meget betegnende tre konstante ønsker: Godt vejr, gode priser og go' gammel, hvid rom. - Vi kender ingen eksempler på, at Bakkebøllerne ved slige lejligheder yppede større kiv med hverandre.

Lidt mandsjævning i ord og gerning kunne vel hænde, men dagen derpå var det altid over hegnet: "God dag, nabo." En lille hændelse fra den 24. april sidst i 70'erne på nr. 16 Jens Andersen (5-9) havde lige fået spændt for og var ved at krybe til vogns for at køre hjem, da Lorenz Bagger (8-17) siger til Rasmus Munk (Munksgård), der blandt flere andre gæster står i gårdens "Hold med". De greb begge fat i vognen med det resultat, at hesten sprængte skaglerne, da den skulle tage i gang. Jens Andersen, der ellers selv var først til en spøg, blev meget vred, hvad man vel hurtigt glemte, men at Stine-Rasmus havde skændt på de to syndere, det blev husket!

I årene omkring 1860-70 blev Rasmus regnet for Bakkebølles rigeste mand, og med de egenskaber, som vi har set såvel han som Stine være i besiddelse af, kan det næppe være anderledes. Som vi ved, overtog han gården i 1843 mod at betale sine to medarvinger og moderen i kapitaliseret aftægt ialt 1.582 Rd. - Når vi så husker, at Ane Kirstines arv efter Johan Stage var 187 Rd. med renter og naturalier samt hører, at Andreas Olsen (Ane Kirstines stedfader) i 1858 den 14. juli yderligere betalte Rasmus Pedersen 600 Rd. og hertil lægger de 304 Rd., som parcellen i Fredskoven indbragte, kan det nærmest siges, at han har haft gården gældfri.

Da landbruget tilmed havde gyldne år omkring midten af århundredet, er det kun rimeligt, at Rasmus Pedersen var søgt, når det gjaldt at skaffe lån eller kaution. Småfolk gik således aldrig forgæves, når det gjaldt større eller mindre forstrækning, og sjældent ser vi Rasmus Pedersen tage tinglyst obligation som pant. Et par gange omkring 1860 sker det med naboen, Hans Pedersen Fladebæk, men lånet er også på 200 og 450 Rd. Mellem de to naboer var der ellers et sjældent stærkt tillids- og venskabsforhold, og det fortælles da også, at Hans Fladebæk græd som et barn, da han hørte, at Rasmus Pedersen ikke slap over sin sygdom i maj 1874.

Den, der kom hyppigst hos Rasmus Pedersen for at låne penge, var Christen Slagter fra Nyråd, der, som man sagde, "handlede på Rasmus Pæsens Pung". Som Peder Rasmussen har anført, mistede hans fader, så vidt vi ved, aldrig penge ved sin tillid til låntagerne. Som regel mødte han alle lånebegæringer - idet han gnubbede højre hånd om venstre albue og overarm - med et: "Jeg har F..... bræk mig ingen Penge. Ja, ja, gak med inden for" og fra chatollets gemmer fandt han den ønskede sum frem. Han sagde altid gak i stedet for gå.

1874 blev Rasmus Pedersens fødselsdag ikke holdt som sædvanlig, idet hans byfælle, gode ven og jævnaldrende, unge Hans Rasmussen døde denne dag. En halv snes dage ind i maj blev Rasmus Pedersen selv syg - det var lungebetændelse - og kun lidt nyttede det, at slægt og naboer kørte deres heste i sved på hyppige og hastige doktorture. Han døde den 17. maj - 55 år gammel.

Den 22. maj fandt begravelsen sted fra hjemmet og med et følge, som vel næppe har været større i Bakkebølle. Ikke alene bønder, men også husmænd og indsiddere var mødt i stort tal, og ikke alene fra Bakkebølle-Vintersbølle, men fra alle de sydlige byer fra Kallehave til Knudsby. Da ligtoget svingede ud på landevejen, taltes der 38 vogne, og mange, der ikke havde fået kørelejlighed, måtte gå. Rasmus Pedersen blev begravet på kirkegården ved Færgevejen, syd for midtergangen.

Efter Rasmus Pedersens død driver Stine Gården videre.

Hun sidder i uskiftet bo, og vi må antage, at hun har regnet med, at sønnen Rasmus, født 1862, skulle overtage gården, når han blev gammel nok. Rasmus dør imidlertid, inden han når myndighedsalderen, og i 1881 overdrages gården til Jens Peder - herom senere.

Af de andre børn vil vi fortælle om Peder, som vi i det foregående har citeret flere gange. Han er født 1845 og gik i skole hos lærer Olsen i Bakkebølle Skole. Om selve skolegangen ved vi ikke stort, men lærerens fortælleevne har sikkert sat sine spor hos Peder, der hele livet igennem bevarede en evne til at gøre en fortælling levende. –

I nogle år efter sin skoletid hjalp han hjemme på gården, men ad omveje hørte han om Hindholm Højskole og blev stærkt opsat på et ophold der. Forældrene var absolut imod det, men Peder stod fast og gennemførte 2 vintre på højskolen, hvor han oplevede en stærk åndelig vækst og modning. I oktober 1870 blev han gift med Ane Kirstine, datter af Niels Nielsen (7-11), og i marts 1871 flyttede de til Krøjerup ved Sorø, hvor de havde købt en gård.

Peder Rasmussen fik mange tillidshverv, her skal blot nævnes, at han var sognerådsformand i 17 år, og at han i 1902 blev rigsdagsmand, valgt af venstre i 3. landstingskreds. Hele livet igennem bevarede Peder Rasmussen en stærk tilknytning til familien og egnen i Sydsjælland, og hans historiske interesse udmøntede sig bl.a. i en bog, skrevet på grundlag af Mads Pedersens "slægts-lommebog". Da Bakkebøllerne i 1895 fejrede 100 årsdagen for selveje, var Peder Rasmussen hovedtaler. Han døde i 1915 og er begravet på Bromme kirkegård.

Datteren Marie, født 1859, vil vi vende tilbage til andetsteds.

Datteren Ane, født 1854, blev gift med sin halvfætter Rasmus Pedersen på Munksgård og er således mor til Holger Munk.

Sønnen Christian, født 1867, var på højskole og senere på landbrugsskole, hvilket var ret ualmindeligt på den tid. Han drev i nogle år gården for sin broder og omsatte her med udmærket resultat sin viden i praksis. Han blev gift med en gårdmandsdatter fra Ring og overtog hendes fødehjem - han var sognefoged i Ring i en årrække.

Tilbage til sønnen Jens Peder - vi citerer Holger Munk: "I Stine-Rasmus' lange række af børnefødsler kom Jens Peder som nr. 5 imellem de to brødre Johan. Den første døde kun 4 år gammel, da Jens Peder var to år, og den næste, der var født i 1852, havde han som legekammerat, lige til han begyndte at gå i skole. Johan døde sammen med en 2-årig søster Marie af strubehoste. Også Jens Peder var stærkt angrebet, så stærkt, at moderen endog havde regnet ham for tabt, da han trodsede alle spådomme og ved at stå sygdommen igennem opnåede den længste levetid af alle Stine-Rasmus' børn.

Bakkebølle og Vintersbølle var i årene 1831-59 og især i 1859 hærget af den ud over Sjælland hængende landesyge (som Holger Munk kalder den). Det var faktisk malaria. Den blev ofte til hverandendagsfeber og svækkede både børn og voksne, så de døde af strubehoste, mæslinger og skarlagensfeber.⁶

Jens Peder gik i skole hos Kehlet og til præst hos Lange - fælles med alle andre børn i Bakkebølle i de år. Kom som ung en vinter på Rødkilde Højskole hos Boysen, var derefter soldat, infanterist, og levede så resten af sit liv hjemme på fødegården. Fra 1873 til 1881 under moderens forsæde, og fra denne tid og til han i 1919 afstod den til sin søn, som ejer, - 1883 d. 21. feb. holdt han bryllup med Ane Johanne Nielsen, gårdejer Niels Nielsens datter i Bakkebølle, for 25 år senere i 1908 at fejre sølvbryllup. Han døde nov. 1926 76 år gammel, og blev begravet den 18. nov. i sine forældres gravsted på Vordingborg Kirkegård.

---

⁶ Læs mere om malariaen i dokumentet Malaria i Danmark og Stormfloderne

Det var Jens Peder Rasmussens data, mærkepæle, der for en udenforstående kan synes så ordinære og ligegyldige, ja, nærmest fattige, da de ikke byder på de festdata for offentlig berømmelse, jubilæer, ordner, titler og mangeartet hæder af fagfæller, som i almindelighed er kernen i et vel udfyldt generalieblad. Rigtigt, - og dog blev Jens Peders levnedsløb – menneskeligt set - rigere end flertallets, helt og grundfæstet på kærlighed til hjem, jord, slægt og minder, - båret over alle brist af et enestående harmonisk ægteskabsforhold, der set på afstand kun kan sidestilles med forældrenes, og som gør, at fortællingen om hans liv uløselig er knyttet til ægtefællens, Hannes, historie, og de kan derfor kun skildres sammen. Den, der har givet det smukkeste og sandeste billede af dette ægtepar, er sønnen Rasmus, der i et brev af 20. feb. 1944 skildrer dem således:

” - Min fader, Jens Peder Rasmussen, er født d. 3. juli 1850 på matr.nr. 16 i Bakkebølle, den gård, hvor han havde ophold i 76 år, når undtages højskoleopholdet på Rødkilde samt soldatertiden, - han har således ikke tilbragt nogen juleaften udenfor gården.

Af helbred var han ikke stærk, hvilket gjorde sig gældende fra fødslen, idet jeg husker moder fortælle, gengivet efter Lollikekonen, at engang, nogle af børnene var syge af difteri eller strubehoste, og hvor flere døde, var fader lagt hen til dem, der var opgivet, men det skete her som flere gange senere, hvor han med lungebetændelse var opgivet af lægerne, at han trodsede alle beregninger og kom sig, så svag er måske ikke det rigtige udtryk, vel snarere en blanding af svaghed og styrke, idet han fik flere leveår end nogen af sine søskende. Et forhold i hans natur gør sig gældende på andre områder, idet han i visse situationer udviste stor svaghed og i andre tilfælde kunne udvise megen hensynsløshed, navnlig med sin egen person. Jeg husker således en gang, han og moder så en mand blive kørt over af Kallehavetoget ved Nyråd Station, ved hvilket syn han omgående besvimed. Et andet tilfælde: Han fortalte os engang om sin broder Rasmus' ulykkestilfælde og død og de dermed følgende episoder, og da græd han som et barn. Ved min søsters sygdom og død var han meget fortvivlet, hvorimod moder udviste sorg med ro. - Hvad hans egen person angik, var forholdet derimod anderledes, hvor det ikke så ud til, at han nærrede frygt for noget.

En bidsk orne, en uvan tyr, har jeg set ham gå til uden at nære nogen frygt for følgerne. Jeg husker et tilfælde på andet område: En aften kom en af landevejens færende svende, af dem, der har ligget i hundredvis på gården, en stor, kraftig mand, der var en del beruset, men dog blev bedt hen til bordet, hvor han nu sad og pralede af sine kræfter og mange oplevelser og ind imellem kom med generende bemærkninger til moder og de andre kvinder i stuen. Da fader havde hørt noget på ham, rejste han sig og sagde, at hvis han ikke snart holdt kæft med sit vrøvl, skulle han fortælle ham noget andet. Kæmpen gloede forbavset, men resultatet blev dog, at tonen stemtes ned, så resten af aftenen forløb i ro, og da manden gik næste morgen - nu i ædru tilstand, undskyldte han for sin optræden og takkede for god behandling. Her ligger samtidig et bevis for fadere gode hjertelag, idet landevejene børn altid blev vist ud, når de kom hos Johan Jeppesens og Lorentz Baggers, hvorfor vi havde dem, og her var altid husly. Hans hensynsløshed mod sig selv resulterede ofte i brækkede ribben og kraveben, og hans store ulykke, da han faldt ned fra staldloftet på cementgulvet og pådrog sig en delvis lammelse, skyldtes utvivlsomt uforsigtighed.

Vel levede han med i tidens store begivenheder, men han glædede sig nok mest over de små ting. Således var hans fødselsdag, hvor venner og bekendte kom, en begivenhed, han med

næsten barnlig glæde så hen til længe i forvejen. Ligeledes var minderne om soldatertidens oplevelser og soldaterjubilæerne nogle af hans kæreste oplevelser.

Som bemærket var han ofte syg, dog ikke meget de senere år, men det skete nogle gange, at han lå af lungebetændelse i høstens tid, og moder, der var en handlekraftig natur, måtte da ordne hele bedriften. I disse tilfælde kunne man glæde sig ved et godt forhold til dem, der ofte kom på gården, særlig brødrene Hans og Kristian Fladebæk, der under sådanne forhold stillede på gården både søgn- og helligdag og bjergede høsten i hus som kvittering for ydede tjenester og godt naboskab, så når det fortælles, at den gamle Fladebæk græd, da han hørte, at Rasmus Pedersen var død, var forholdet ikke dårligere i den følgende generation.

Dengang levede arbejdere og arbejdsgiver med hinanden på en noget anden måde end nu. Da kunne man arbejde sammen og more sig sammen. Jeg husker således, at fader havde ligget syg i høsten 1903, og da han kom sig, holdt et stort høstgilde for alle, der havde bidraget til høstens bjergning. Tilstede var begge Fladebækkerne, Johan Nielsen Tyrk, Johan Olsen Anker, Rikke-Peder, sønnen Lars Peder og Jens Peder Jensen, Træskomandens, alle de gifte koner og desuden Hans Eriksen, Fladebæk-Jens Osvald, Korfitsens Jens Peter fra Græsbjerg og pigen Sofie. Efter at have spist til aften, morede man sig med kortspil og dans til harmonika, og mange pudsige scener udspilledes, hvad der morede fader meget. Desværre blev Rikke-Lars-Peder fuld, brækkede sig ind i bornholmeren i den tro, at han åbnede gangdøren, blev uvenner med sin fader og løb ned i Vintersbølleskoven, hvor han opholdt sig i flere dage - men ellers var det idel idyl og oplevelse!

Fader var ikke en mand af mange ord, vel heller ikke nogen stor begavelse og hørte vel heller ikke til de særlig dygtige landmænd, på disse områder mener jeg, moder var ham overlegen, hvilket hun aldrig lod komme til at skinne igennem. I den tid, jeg husker, udførte han heller ikke noget stort arbejde, svag som han var, men var dog aldrig ledig. Han var et udpræget ordensmenneske og morgenmand, vidste altid, hvor enhver ting på gården fandtes, og selv med småting havde han en ligefrem pinlig orden. Noget anderledes med moder, der udførte et mægtigt arbejde og kunne overkomme det utroligste, såvel ude som inde, og hun har derfor en meget stor del af æren, de tilkommer for det gode resultat, de trods alt nåede.

Mine forældre stod i et godt forhold til familien på begge sider, og på Munksgård var vel nok det sted, hvor de kom mest. Hans fætter der og fader var nok hinandens modsætninger på flere områder, idet fader jo manglede dennes store dygtighed og arbejdsevne, og jeg tror nok, han til tider følte sig trykket af at være den lille. Om der var nogen grund hertil, skal jeg ikke kunne bedømme, da fader levede og døde som en lykkelig mand. Da han døde, udtalte han: - at han aldrig havde haft nogen fjende og aldrig båret nag til nogen, udtalte sin glæde over, at moder var kommet til ham og takkede os alle for, hvad vi havde været for ham, endelig udtalte han ønsket om at få sunget sin moders salme ved begravelsen, og i håb om snart at træffe hende, døde han -og smukkere kunne det jo ikke være."

Dette sobre og beherskede billede af forældrene - særlig faderen - viser i få streger Jens Peder Rasmussen set fra hjemmets, børnenes side. Ved at sammenholde det med de Indtryk, hans nære slægtninge, naboer og byfæller gennem et langt liv havde af ham, skal vi søge at fæstne det, der fortjener at bevares om ham og hans hjem.

Jens Peder Rasmussen var af skikkelse omkring middel, nærmest klejn af bygning, som de gamle ville sige, med smalle og noget skrå skuldre. Halsen virkede lang og hovedet forholdsvis lille.

Øjnene var blå og levende, blikket venligt. Ansigtifarven var udpræget sund, nærmest rødmosset, indrammet af et mørkeblond fuldskæg. Jens Peders gang var mest særpræget, og efter hans ulykkelige hændelse stærkt haltende, - nærmest slæbende. Stemmen var klar, nærmest lys, og sproget udpræget sydsjællandsk dialekt. I samtaler havde han ofte for vane at gentag et svar eller en replik, ligesom han også kunne gentage sin egen replik. Han fik derved god tid til at tænke sig om, og gav da heller aldrig overilede svar.

Af temperament var han yderst fredelig og venlig, men var ligesom andre af sine søskende ret sårbar, noget stikken, som man sagde. Særlig i de yngre år holdt han af, at der "stadseses" for ham. Han var pligtopfyldende og trofast og havde let ved at holde på en hemmelighed. Sagde i det hele taget hellere for lidt end for meget.

Ægtefællen Johanne, eller som hendes kaldenavn altid var, Hanne, var af en helt anden støbning. Også hun var omkring middel, men kraftig og stærk af bygning med regelmæssige og nærmest smukke ansigtstræk indrammet af en blond hårfylde, der med alderen blev hvidt. Øjenbrynene var kraftige, og blikket fuldt og stærkt. Hele personen udstrålede vitalitet, viljestyrke og stor arbejdsevne. Hun havde mange stærke sider, og få kvinder i det slægtled kunne stå mål med hende.

Hun var glad for børn og trofast mod slægt og venner i livets vanskelige stunder. Hun blev af mange betragtet som yderst påholdende, overdreven sparsommelig, men det må hertil siges, at egoist i ordets snævrreste betydning var hun langt fra. For hende var den naturlige rækkefølge: Mand, hjem og børn. Sig selv stillede hun udenfor. Hun var i høj grad bjergsom, produktiv og af en positiv natur. Hun havde selskabelige anlæg og nød i visitlag at tiltvinge sig overtaget ved med sin lyse, klangfulde stemme at skære igennem og derved sikre sig gehør for sin mening.

Det havde vel aldrig været forældrenes mening, at det blev Jens Peder, der skulle fortsætte de afstukne linier som ejer af slægtsgården, og havde døden ikke i to tilfælde gjort skel i beregningerne, var han da heller aldrig kommet til det.

For det første døde faderen uventet tidlig. Havde han levet sammen med sin elskede Stine, som rimeligt var endnu en 10-15 år, var gården ganske naturligt gået til en af de yngste sønner, rimeligvis Christian. Heller ikke havde Stine-Rasmus, der, som vi ved, førte gården videre efter sin mands død, tænkt sig at holde den for Jens Peders skyld.

Nej, Rasmus, var yndlingssønnen, han skulle have den, men da han så dør ganske ung, anser Stine-Rasmus sig for gammel til at afvente Christians myndighedsalder og ser sig derfor nødsaget til at i 1881 overdrage Jens Peder gården, matr.nr. 16, 44 og andelen i matr.nr. 61 for en sum af 3.500 kr. + aftægt, der kapitaliseret anslås til 1.500 kr. - Matr.nr. 59a, Fredskovsparten, var holdt uden for, og Stine-Rasmus havde vel nærmest tænkt sig at beholde denne parcel som et aktiv til støtte for aftægten, for efter sin død at overlade den sammen med hendes øvrige bo til lige deling mellem sine børn. Efter at svigerdatteren var kommet til gården, indså hun imidlertid vanskeligheden ved i længden at holde dette aktiv uden for afståelse og besluttede sig derfor efter samråd med sin søn og svigerdatter til også at sælge denne. Det skete i 1883 den 20. okt., og køberen var den hidtidige fæster, Peder Andreasen, og købesummen 4.700 kr.

Jens Peder Rasmussen var herefter blevet ejer af sin fødegård, en helgård på 70 tdr. land med 7 td. 2 skp. 3 fjd. 2½ alb. hartkorn, og vel mere end det dobbelte af den halvgård, Stine-Rasmus i mange år havde regnet med at købe til ham, og som hun fandt, stod i passende forhold til hans

indstilling og kræfter. - Det må retfærdigvis her indskydes, at hun i sin nøgterne beregning ikke havde haft mulighed for at tage sin tilkommende svigerdatter med i disse overvejelser.

Sognefoged Rasmus Pedersens gård var efter samtidens dom veldrevet, jorden var merglet, og bygningerne forholdsvis nybyggede og blandt byens bedste. Besætning og inventar var komplet. Her var intet, der skulle kostes, og der blev da heller ikke ofret særlige bekostninger i Jens Peders tid. - At fortsætte denne gårds drift, som han fra dreng af først under faderens og siden moderens forsæde havde taget del i, faldt ham derfor ikke særlig besværlig, tilmed da han fortsat havde sin moders sunde og praktiske sans og øvede og kyndige hånd at appellere til, ligesom han med årene skulle få en ikke ringe støtte af sin yngste broder, Christian, der, belært gennem højskole og landbrugsskole, initiativrig gennem flere år praktiserede det tilegnede på sin fødegård til gavn for broderen. - Det havde dog trods alt ikke været let for Jens Peder at klare 80'ernes vanskelige år, havde han ikke fået en dygtig kone som medhjælper. Men det kan heller ikke siges for ofte, at det fik han, da han i 1883 førte "Niels Niels' Hanne" ind som hustru på gården.

Stine-Rasmus flyttede ind i aftægtsstuerne i den vestre ende af stuehuset, og her levede hun til sin død i maj 1900. (Vi henviser til "Mindets lyse Spil", hvor Holger Munk i kapitlet "Det usædvanlige" har skildret disse majdage omkring Stines død og begravelse).

Det huskes ikke nu, at vi fra nabogården, der kun husker tilbage til tiden kort før århundredeskiftet, nogensinde har set Jens Peder som såmand, bruge heste eller maskiner. Det var aldrig ham, der førte an i de større arbejder, men ved flytning af ungkreaturer i Kulsø og ved sysling med svinene slog hans kræfter til, ligesom ved de mange småarbejder, der altid falder på en gård af den størrelse, og hvortil der kræves ordensans og omhu. Hans omhu og omtanke for alt, hvad der rørte sig på gården, var fremtrædende, og kom man tilfældig i gården, traf man ham som oftest med en kost eller spand i hånden, altid optaget af et eller andet, eller på vej op i marken, og den, der husker Jens Peder vandrende ad markvejen op mod Kulsø, kendelig på lang afstand ved sin ustøtte gang, og herunder har set ham standse omtrent ved hver anden ager for at se kornet bryde jorden, rugen beredt til dræ, eller hvad årstiden nu havde at byde på, eller har set ham en søndag gå ud over sine marker, standsende på bakkerundingerne for at nyde udsynet over Kulsø mod Kulsbjergene, eller modsat vej ned mod byen med stranden og Falster bag, er et smukt minde rigere om en samhørighed med jord og egn og en synlig kærlighed til den fødegård, der i generationer havde været slægtens.

Jens Peder Rasmussen følte sig som sagt stærkt knyttet til sin slægt og havde vel nok - omend ubevidst - en følelse af den forpligtelse, der fulgte med at besidde fødegården og fortsat lade sine søskende føle sig hjemme, når de kom på besøg, og alle hans søskende kom ofte og gerne i hans og Hannes hjem. Med Marie førte han - og ikke mindst Hanne - en hjertelig og varig brevveksling livet igennem, noget han, sammen med søsteren Ane på Munksgård, var ene om.

Til offentlige hverv - tillidsposter - var Jens Peder ifølge hele sin fysik og passive indstilling kun lidt egnet, og når han alligevel i en periode sad som bestyrelsesmedlem af Stensved Andelsmejeri - ja, her var han med helt fra starten, og det kan nævnes, at kampestensgrunden på mejeriet er hentet på matr.nr. 16's marker - og ligeledes var vandsynsmand, må det tages som udtryk for standfællers sympati for ham. Hans søn skriver herom: " - hverv, han vistnok røgtede med megen nidkærhed, men dog igen gav afkald på uden sorg. "-

I visitlag indtog Jens Peder en særstilling derved, at han ikke røg tobak, ligesom han var meget mådeholden med spiritus.

Da han nødigt tog del i de almindelige højrøstede samtaler, endsige diskussioner af politisk eller faglig art, skulle man tro, at han muligvis kedede sig eller følte sig tilovers. Det var dog langt fra tilfældet. Snarere havde han en barnlig glæde ved "at komme bort". Han kom altid til fastsat tid og nød med synlig glæde festmåltidet, ligesom han - såfremt det var sommerdage - stærkt interesseret fulgte med på den obligate rundgang i stald og mark, indsugende alle nye indtryk.

Hanne besad syvfold Jens Peders arbejdsevne og tankeomløb. Hun var foran i alt, inde og ude, ved malkning, i høsten, ja, endog ved tærskning var det i flere år hende, der lagde i maskinen - ellers mandsarbejde. At slutte herud fra og til, at Jens Peder førte en skyggetilværelse som sin kones mand er helt forkert, og dette skyldes i første række Hannes enestående evne til at placere sig selv i rette forhold til ham, aldrig at glemme, at det var ham og hans, hun var gået ind til, og altid, hvor hendes råd og hjælp var påkrævet, at yde sin bistand under en sådan form, at det blev Jens Peder, der traf beslutningen, afsluttede handelen, gav ordren eller hvad det nu var, således at alle følte, hvem der var manden og husfaderen på gården, og som derfor havde krav på agtelse og respekt. For denne holdning og indstilling fortjener Hanne, at vi bøjer hovedet. Også Jens Peders søskende med familie nød ved Hannes storsindede syn forrang frem for hendes egen slægt, som hun dog ingenlunde derfor forsømte, men tværtimod hjalp og støttede, hvor det tiltrængtes. Datteren Katrine har udtrykt dette forhold med de ord: "- det er mærkeligt, men jeg synes, at vi altid hjemme har følt os nærmere i slægt med fars familie end med mors - sådan regnede mere med dem."

Aftægtsårene tilbragte Hanne og Jens Peder i de samme stuer, som Stine-Rasmus havde levet i, og i alt væsentligt omgivet af de samme møbler, og herfra havde de den lykke at se den femte generation på gården vokse op, og hvad der var særligt synligt, glæden ved at se sønnen Rasmus, deres efterfølger, af by og standfæller placeret i tillidshverv og omdømme lige med bedste- og oldefaderen.

Så havde Jens Peder da den sidste lykke at dø, hvor han var født og havde levet hele sit liv. - Den 18. november blev han begravet. - Op på formiddagen samledes den nærmeste slægt og byfæller af den generation, han tilhørte, omkring hans kiste i den lille aftægtsstue. Lærer Andersen talte her ud fra temaet: "Han var en israelit, hvori der ikke fandtes svig." Så tog vi kisten ud gennem vinduet mod haven. - Rasmus kørte selv ligvognen. Herefter fulgte Hanne med Christian og Ane Kirstine og så børnene. Vi var vel en 12-14 vogne. I kirken mødtes vi med Peder Rasmus' børn fra Sorø, og her traf vi også - for sidste gang - et par af Jens Peders kusiner, en af Ole Rasmus' døtre fra Kallehave og en af Maren Johansdatters fra Snertinge, rester af et slægtled, der var børn midt i forrige århundrede.

Hanne og Jens Peder Rasmussen havde 4 børn, hvoraf nr. to, Kirstine, døde som 14-årig i 1902. Den ældste datter, Katrine, født 1884, blev gift med Niels Pedersen fra Køng Firgårde. Det var i 1908, og i den anledning blev der udstykket ca. 14 tdr. land og Katrinebjerg blev bygget. Den yngste datter, Margrethe, født 1896, blev gift med Hans Nielsen fra Kastrup (3. generation efter Hans Christensen Fugl, gård nr. 1-7).

Sønnen Rasmus Johannes Rasmussen blev født i 1892. Han var på Askov Højskole og senere på Ladelund Landbrugsskole.

(Som kuriosum kan vi nævne, at det i regnskabsbogen ses, at højskoleopholdet har kostet ialt 301 kr. - det var i 1910). Da han i 1919 som 27-årig overtog sin fødegård, var han sognerådsformand i Vordingborg Landsogn. I 1923 giftede han sig med Fanny Hansen fra Neder Vindinge.

Af Rasmus Rasmussens tillidshverv vil vi især nævne, at han var formand for Nyråd Andelsmejeri gennem næsten 25 år, netop i den periode hvor mejeriet udbyggedes og fik monopol på handelen med mælk i Vordingborg gennem købet af Vordingborg Mejeri.

Han var desuden vurderingsmand til ejendomsskyld og brandforsikring og sad i bestyrelsen i flere foreninger.

I 1953 flyttede Rasmus og Fanny Rasmussen til Florke, hvor de købte et hus og boede til deres død i 1961 - Fanny den 1. juni og Rasmus den 20. november. Lad os plukke lidt i Holger Munks "Rasmus Rasmussen in memorandum" - de to var jævnaldrende fætre-, opvokset på to nabogårde, så et mere troværdigt billede af Rasmus Rasmussen kan vi næppe få:

"Rasmus Rasmussen var helstøbt. Han hvilede i sig selv.

Om en af hans forfædre blev fortalt, at han aldrig havde været borte fra sin gård et helt døgn. Det samme kan naturligvis ikke siges om Rasmus, men det nævnte eksempel på nær tilknytning til fødegården kan omskrevet gælde for ham.

Rasmus var meget besindig, nærmest flegmatiker. - De hurtige ryk og stærke bevægelser lå ham fjernt, hvorimod det jævne glid var hans natur. Hans udprægede stærke og brede arbejdshånd viste, at han havde bestilt noget, og den støtte flid var, så længe han evnede, hans naturlige og daglige rytme.

Rasmus havde et sjældent fint øre for humor - et stilfærdigt tørt lune, og tidligt lærte han mig at lytte til sin stilfærdige gengivelse af leg med ord - han kunne forme sproget både i bunden og i fri stil. Hvem, der var tilstede ved byfesten i Bakkebølle den 25. nov. 1960, eller som gennem radioen hørte den udsendt, vil mindes Rasmus' meget smukke hyldestdigt til sin fødeby og sin anerække og den mesterlige måde, han reciterede det på".

Fanny og Rasmus Rasmussen er begravet i "Bakkebøllernes egen Jord" på Vordingborg Kirkegård.

Torben Rasmussen, den eneste søn blandt 4 børn, giftede sig i 1952 med Gerda Hansen fra Elemosegård i Viemose. Vi må nævne, at Gerda er datterdatter af Rasmine og Christen Christensen, gård nr. 15-14 - Joensholm, og således oldebarn af Peder Rasmussen, Krøjerup, der jo var født og opvokset på nr. 11-16.

Den 1. april 1953 forpagtede sønnen Torben Rasmussen Rønholm. De købte gården i 1956 og havde den til 1983.

Torben Rasmussen flyttede til Ornebjerg hvor han døde i 2013.

Den landbrugskrise, som i slutningen af 70'erne og begyndelsen af 80erne høstede så rigt blandt de danske bøndergårde, ramte den gamle slægtsgård som den første i Bakkebølle. Den

8. august 1983 overtog DLR (Dansk Landbrugs Realkreditfond) Rønholm, og ugen efter blev den købt af Carl Otto Lind fra Hoby på Lolland.

Han kom fra en gård i Hoby på Lolland. Han havde et maskinhus med sig som blev flyttet til Rønholm. I 1985 blev Vaadebjerggaard i Skovhuse købt. Bygningerne blev lejet ud, og 21 ha blev drevet sammen med Rønholm.

Da Carl Otto Lind døde i 1989 forpagtede hans enke Bodil Lind Rønholm ud til Ib Poulsen, der samtidig køber Vaadebjerggaard. Han forpagtede yderligere 18 ha i 1991.

I de forpagtede stalde på Rønholm produceredes 800 slagtesvin årligt. Ib Poulsen købte Rønholm i 1998. Bygningerne på Vaadebjerg frasolgtes og jorden blev lagt til Rønholm, så der er 50 ha ager, 6 ha mose m.m. I år 2000 bygges nyt maskinhus, og i 2006 nedrives 2 længer og en ny vestlænge opføres.

Der har ikke været dyr på Rønholm siden 2000. I 2014 bortforpagtedes 42 ha jord til Fuglegården, der er den østligste gård i Bakkebølle.

Markerne på Rønholm

Efter frasalget af Katrinebjergjorden i 1908 blev den resterende jord inddelt i 8 marker, en inddeling der blev bevaret til ca. 1955-60: Øst for markvejen og gården var 3 marker. Marken nærmest gården hed "Agertoften", den næste hed ganske enkelt "Mellemmarken", og mod nord var "Øverstemarken". Som angivet under gård nr. 3-8, side 6, fik denne mark i 1972 navnet "Bruuses Vænge". Vest for gården og markvejen var der 5 marker, de 2 af dem ud mod landevejen. Der kendes ikke navn på dem, heller ikke på den næste, som netop berørte Kulsøens sydlige ende, men en del af den, en "hulning" ved Kulsøen, hed "Munkehulen", fordi den lå langs hegnet til "munkens", Peder Hansen-Munks, jord.

Den næste mark, som gik ud mellem "lille-" og "store mose" i Kulsøen, hed "Kulsømarken", og stykket mellem moserne hed "Holmen", da det fremtrådte som en ø i de tider, da Kulsøen endnu måtte holde vand til brug for vandmøllerne ved Hulemosen. Den sidste mark, der også gik ned til Kulsøen, hed "Øverste Kulsømark".

Ved motorvejsekspropriationen (se kortet) fra gik ca. 9 tdr. ld., incl. hele 16c.

I stedet tilgik ca. halvdelen af "Davids Sted", matr.nr. 1b af Vintersbølle, oprindelig en del af Munksgård, samt ca. 3 td. ld. af matr.nr. 3 af Hulemose Mølle, den yderste del af Hulemosejorden ved Kulsøen. På denne del findes endnu tydelige spor af den dæmning, der i vandmøllertiden "holdt" vandet i Kulsøen. Kulsøen er herefter delt mellem kun 2 lodsejere, nemlig ca. ¼ under gården her, og resten under staten, dvs. militær øvelsesplads.

Ib Poulsen er gift med Dorthe Poulsen og de har børnene Camilla (1990), Martin (1993), Louise (2000) og Sune (2003).

Tillægget er skrevet af Vagn Boberg Nielsen

Udstykning, tilkøb, forpagtning m.m.

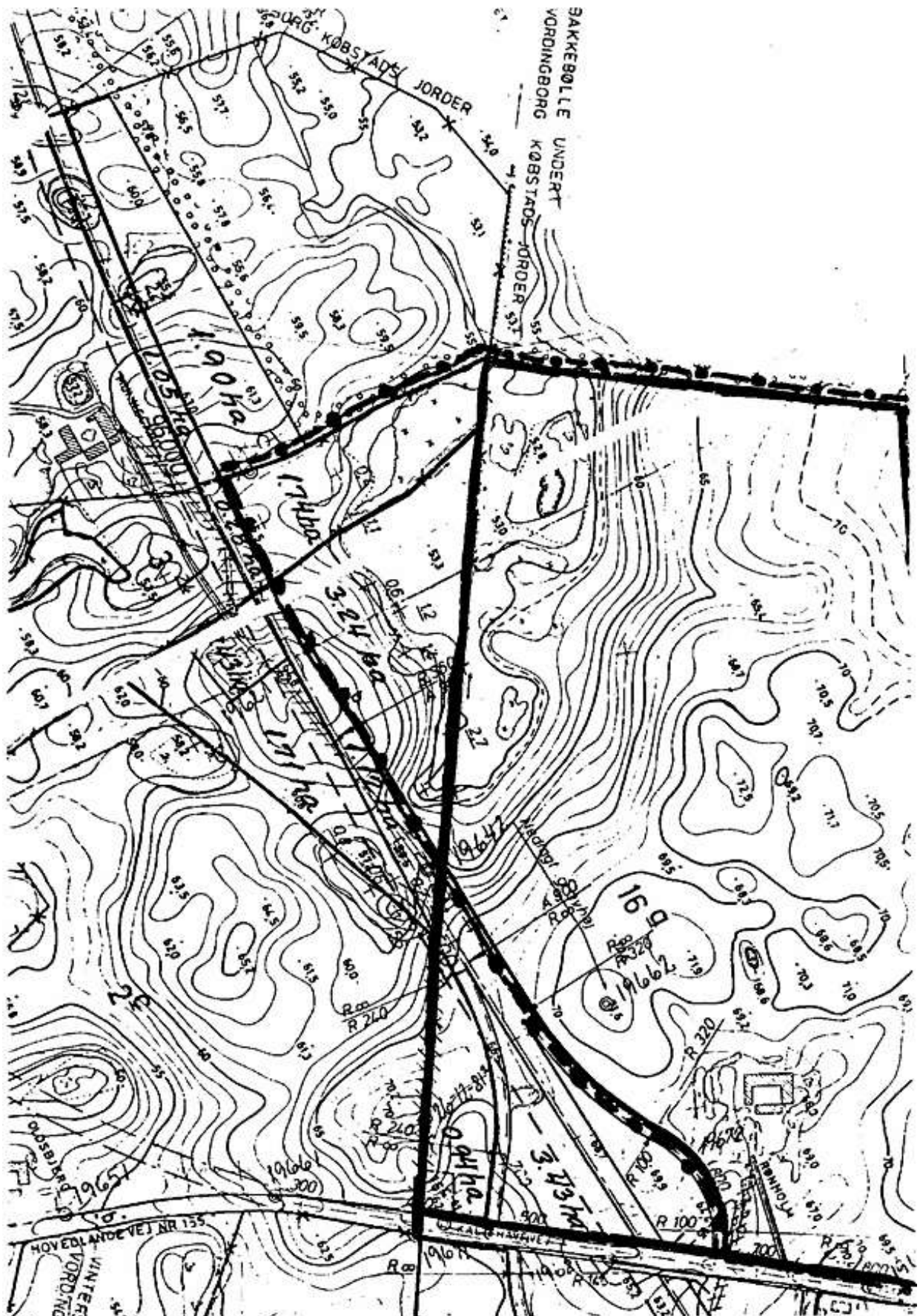
- 1720 Får gården 6 td. Id. ejendomsjord i Nyråd.
- 1739 Afgiver gård nr. 9-12 til Lars Jakobsen Stage
- 1741 Fæster Niels Færgekarls hus
- 1749 Fæstes $\frac{1}{3}$ af 7-11, afstås igen i 1756.
- 1758 Afstås de 6 td. Id. i Nyråd.
- 1761 Afstås delen af 8-17, og tilliggendet er nu gårdens eget, hartkorn 2-2-1-0.. Ligeledes afstås fæstet på Niels Færgekarls hus til Peder Laursen
- 1795 Selveje, gården får tillagt fredskovsparten matr.nr. 59 samt Niels Thygesens hus ved stranden og Christen Ravns hus, matr.nr. 4e.
- 1799 Overdrager Ladefogedenken jorden til Peder Madsen, men beholder selv husene og hjemstedet, som således skilles fra gården, der udflyttes til overdrevet.
- 1805 Sælges af fredskovsparten, men den vender senere tilbage til gården.
- 1807 Udstykkes husmandsstedet, matr.nr. 44, der nedlægges igen i ca. 1880.
- 1811 Købes gård nr. 16-3, som udstykkes, udflyttes og sælges igen.
- 1813 Købes Jakob Bødkers hus, matr.nr. 51, med 2 tdr. land jord på Stensved.
- 1813 Arves Ole Hemmingsens hus, matr.nr. 55, med 2 tdr. land jord på Stensved efter Mads Pedersen, gård nr. 1-7.
- 1817 Sælges ovenstående 2 huse med jord.
- 1818 Medgift fra gård nr. 4-5: 2 tdl. jord på Stensved (matr.nr. 36)
- 1841 Sælges ovennævnte jord.
- 1843 Sælges "3 á 4" tdl. af fredskovsparten.
- 1863 Købes "Hjortholm" (sammen med "unge" Hans Rasmussen, 16-15) den sælges igen i 1864.
- 1881 Overdrager Stine Rasmus gården til sønnen Jens Peder Rasmussen, men beholder selv fredskovsparten, som dog sælges i 1883.
- 1883 Sælges matr. 59a - Fredsskovparten - til den hidtidige fæster Peter Andreasen.
- 1908 Frasælges jorden syd for landevejen, Katrinebjerg (inkl. matr.nr. 44).
- 1953 Udskilles en byggegrund, 16c, i gårdens sydvesthjørne.
- 1955 Frasælges 2 td. Id. langs nordskellet. Den tilhørende del af den private fællesvej "Husmandsvejen" går først fra gården ved ekspropriationen til militær øvelsesplads i 1969.
- 1978 I anledning af ANLÆG AF SYDMOTORVEJEN, STORSTRØMS AMT, er afgivet fra 16a 50.261 m² og fra 16c 989 m², ialt 51.250 m², og modtaget afskåret areal fra matr.nr. 1b, Vintersbølle, 32.000 m² og fra matr.nr. 3, Hulemose Mølle 17.600 m², i alt 49.600 m². Samtidig er privatvejen lagt om.
- 1985 Vaadebjerggaard i Skovhuse købt. Bygningerne blev lejet ud, og 21 ha blev drevet sammen med Rønholm.
- 1989 Rønholm bortforpagtes til Ib Poulsen der samtidig køber Vaadebjerggaard.

- 1991 Ib Poulsen forpagter yderligere 18 ha
2014 Bortforpagtedes 42 ha jord til Fuglegården

Ved bogens udgivelse består ejendommen Mønsvej 129, Rønholm, ifølge Tinglysningsretten af følgende matrikler: Bakkebølle, Vordingborg Jorder 16a og 61.
I alt 296.953 m².

Samlet og skrevet i 1983.
Rettet og ajourført 2020

Kortet viser tilliggende til "Rønholm" før og efter Motorvejsekspropriationen

Navneindeks

- Anders Glerup; 19
Anders Hansen; 2; 7; 8
Anders Hansen Ladefoged;
2
Anders Jørgensen; 16; 22;
23; 26; 31
Anders Kimer; 2; 3; 4
Anders Ladefoged; 20
Anders Madsen; 9; 17
Anders Nielsen; 9; 10; 11
Andreas Olsen; 20
Andreas Rauberg; 18
Ane Cathrine; 16; 25
Ane Catrine Rasmusdatter;
23; 31
Ane Katrine; 22; 23; 26;
30; 31
Ane Katrine Rasmusdatter;
22; 30; 31
Ane Kirstine; 28; 29; 31;
33; 43; 48
Ane Kirstine Johansdatter;
29; 33
Ane Kirstines; 28; 42
Ane Marie; 23
Ane Pedersdatter; 22
Anne Cathrine; 16; 17
Anne Cathrine
Rasmusdatter; 17
Anne Lauritzdatter; 6; 7
Anne Marie; 9; 17
Anne Rasmussen; 33
Birthe Hansdatter; 15
Birthe Rasmusdatter; 17
Blanch; 7
Bodil Frederiksdatter; 18;
19
Bodil Lind; 50
Boysen; 43
Carl Otto Lind; 2; 50
Catrine Hansdatter; 14
Catrine Hendriksdatter; 13
Christen Andreasen; 18; 31
Christen Andreassen; 22
Christen Christensen; 49
Christen Ravn; 10; 51
Christen Slagter; 42
Christen Stage; 17; 22
Christian; 33; 43; 46; 47;
48
Christian Andreas
Rasmussen; 33
Christoffer Clausen; 9
Christoffer Hansen; 9
Ebbesen; 21
Ellen-Per-Hans; 28
Fanny Hansen; 49
Fanny Rasmussen; 49
Frederik Andreas Türk; 17
Gerda Hansen; 49
Giert Willumsen; 4
Gregorius; 9; 12; 13; 16
Gregorius Hansen; 9; 12;
16
Grev Knuth; 16
Handrup; 21
Hanne; 46; 47; 48
Hans Alifas; 12
Hans Andersen; 5; 7; 8; 10;
11; 13
Hans Christensen Fugl; 9;
48
Hans Fladebæk; 38; 42
Hans Fugl; 17
Hans Hansen; 38
Hans Ibsen; 5
Hans Johannesen; 13; 14;
16
Hans Johansen; 13
Hans Jørgen Nielsen; 35
Hans Larsen; 16
Hans Nielsen; 5; 38; 48
Hans Pedersen; 4; 9; 17;
23; 42
Hans Pedersen Stær; 4
Hans Poulsen; 38
Hans Rasmus; 28
Hans Rasmussen; 38; 42;
51
Hans Thygesen; 3; 10; 16;
17; 19
Henrik Henriksen; 10
Husmand; 14; 15; 35
Ib Jørgen Poulsen; 2
Ib Poulsen; 50
Iver Larsen; 21
Jakob Bødkers; 12; 51
Jakob Gielfs; 10
Jakob Pedersen; 17
Jens Andersen; 42
Jens Fladebæk; 13
Jens Fladebæks; 13
Jens Hansen; 18
Jens Kaare; 4
Jens Larsen; 17
Jens Mortensen; 4
Jens Mortensen Kåres; 4
Jens Nielsen; 35
Jens Olsen; 7; 34
Jens Peder; 2; 9; 43; 44;
45; 46; 47; 48; 51
Jens Peder Nielsen; 9
Jens Peder Rasmussen; 2;
44; 45; 46; 47; 48; 51
Jens Peders; 44; 46; 47; 48
Jens Pedersen; 10; 13; 22
Jens Peter Rasmussen; 33
Jens Stage; 3
Jeppe Jensen; 19
Johan Kraft; 4
Johan Kristensen; 5
Johan Rasmussen; 33
Johan Stage; 42
Johanne; 7; 8; 9; 17; 18;
22; 43; 46
Jørgen Haagen; 41
Jørgen Larsen; 20; 21; 22
Jørgen Skrædder; 18
Kall; 21
Karen; 3; 6; 8; 9; 11; 14;
16; 17; 22; 24

Karen Nielsdatter; 9; 11; 14; 16; 17; 22	Neldeblad; 23; 26	Per-Hugre; 23
Katrine; 48	Niels Andersen; 14; 15	Per-Mads; 28; 33
Kehlet; 40; 43	Niels Færgekarr; 6; 7; 51	Peter Hammer; 4
Kinch; 19	Niels Hjulmand; 5	Peter Piil; 5
Kirsten Rasmusdatter; 33	Niels Husmand; 14; 15; 18; 19; 32	Petrus Jacobi Wordingius; 3
Kirstin; 48	Niels Ibsen Hjulmand; 4; 5	Rasmine; 49
L.N.S.; 6; 7	Niels Jensen Bonde; 4	Rasmus; 1; 2; 3; 4; 7; 15; 16; 17; 18; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 35; 36; 37; 38; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49
Ladefogedenken; 2; 8; 9; 10; 51	Niels Nielsen; 43	Rasmus Bødker; 3
Lars Christiansen; 18	Niels Pedersen; 9; 48	Rasmus Husar; 21; 38
Lars Hansen; 8; 30; 31; 41	Niels Poulsen; 2; 8	Rasmus Haagensen; 7
Lars Hansen Piil; 8	Niels Poulsen Ladefoged; 2; 8	Rasmus Johannes Rasmussen; 49
Lars Jakobsen Stage; 6	Niels Thygesen; 10; 51	Rasmus Pedersen; 2; 15; 23; 24; 28; 30; 31; 33; 35; 36; 37; 38; 41; 42; 43; 45; 47
Lars Johansen; 38; 39	O.P.K.; 4; 6	Rasmus Pedersen Munk; 15; 23; 33; 38; 42; 43; 47
Lars Larsen; 20; 21; 22	Oksholm; 34	Rasmus Pæs; 29
Lars Nielsen; 2; 6; 7; 12	Ole Alifassen; 20; 21; 22	Rasmus Pæsen; 29; 42
Lars Nielsen Stage; 2; 6; 7	Ole Jørgensen; 17; 22	Rasmus Rasmussen; 1; 2; 4; 49
Lars Olsen; 13	Ole Kimer; 4; 5	Schmigelow; 21
Lars Pedersen; 12	Ole Pedersen; 2; 4; 5; 6; 19	Schøne; 29
Lars Stage; 7; 10	Ole Pedersen Kimer; 2; 4; 5; 6	Stine Andersdatter; 12
Line-Lars; 41	Ole Pedersen Kræmmer; 4	Stine Rasmus; 2; 34; 51
Lise-Lars; 18	Ole Rasmus; 48	Stine- Rasmus; 33
Lærer Andersen; 48	Peder Galter; 9	Stine-Jens-Anders; 38
Madam Bagger; 9	Peder Hansen; 9; 23; 28; 29; 50	Stine-Rasmus; 29; 30; 33; 34; 38; 39; 41; 42; 43; 46; 47; 48
Mads Pedersen; 8; 9; 12; 15; 16; 21; 51	Peder Hansens-Munk; 50	Svend Ankjær; 17
Mads Piil; 8	Peder Jude; 3	Søren Brakker; 14
Marcus Nielsen; 5	Peder Laursen; 7; 51	Søren Pedersen; 14; 19; 22
Maren; 7; 8; 9; 17; 19; 22; 23; 33; 38; 48	Peder Mads; 22	Thygesen; 20
Maren Glerup; 19	Peder Madsen; 2; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 25; 26; 28; 29; 30; 31; 34; 38; 51	Torben Rasmussen; 2; 49
Maren Johanne Rasmusdatter; 7; 8	Peder Olsen Kimer; 3	Trine Per Mads; 15
Maren Johansdatter; 48	Peder Pedersen; 13; 23; 24	Trine-Per-Mads; 22; 30; 31; 32; 33
Maren Jørgensdatter; 7	Peder Piil; 6	
Maren Jørgensdatter Erich; 7	Peder Rasmussen; 11; 14; 15; 28; 31; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 42; 43; 44; 49; 51	
Margrethe; 6; 8; 9; 10; 11; 48	Peder Sørensen; 17	
Margrethe Hansdatter; 8; 9; 10; 11	Peder Viss; 16	
Margrethe Ladefoged; 8	Per Hugre; 23	
Marie Pedersdatter; 15; 21		
Marie Rasmussen; 33		
Mette Nielsdatter; 4; 6		

V. Henriksen; 26
Villum Henriksen; 23

Vimmer; 10
Vincent Steimann; 18

Aagaard; 18